

1522 Засідання, 11 та 12 березня 2025 року

10 Юридичні питання

10.1 Європейський комітет з правового співробітництва (CDCJ)

Пояснювальний звіт до Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката

Преамбула

1. У преамбулі викладено передумови створення Конвенції, а саме, з одного боку, фундаментальну роль, яку адвокати та професійні асоціації адвокатів відіграють у підтримці верховенства права, забезпеченні доступу до правосуддя та захисту прав людини і основоположних свобод, а з іншого - той факт, що адвокати все частіше зазнають нападів, погроз, переслідувань і залякувань, а також неправомірного перешкоджання або втручання у здійснення їхньої законної професійної діяльності, що заслуговує на засудження.
2. Вона звертає увагу на інструменти, які є особливо важливими в контексті Конвенції:
 - а. Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (СЄД № 5, 1950 (далі - Європейська конвенція з прав людини) та протоколи до неї, та їх тлумачення в практиці Європейського суду з прав людини;
 - б. Основні принципи, що стосуються ролі адвокатів, прийняті Восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності і поведження з правопорушниками (Гавана, Куба, 27 серпня - 7 вересня 1990 року);
 - в. Рекомендацію № R(2000)21 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи про свободу здійснення адвокатської діяльності;
 - г. Резолюцію 44/9 про незалежність і неупередженість судових органів, присяжних і засідателів та незалежність адвокатів, ухвалену Радою ООН з прав людини 16 липня 2020 року.
3. Адвокати є ключовими гравцями в правовій системі та належному здійсненні правосуддя. Вони сприяють підтримці верховенства права, працюючи для забезпечення справедливого та неупередженого застосування законів. Вони представляють фізичних або юридичних осіб у правових питаннях, захищаючи їхні права та інтереси в рамках судової системи, діючи як посередники між судами та громадськістю. Таким чином, можливість бути представленим адвокатом є невід'ємною частиною елементів, що складають право на справедливий суд.
4. Адвокати також полегшують доступ до правосуддя, забезпечуючи юридичне представництво для тих, хто інакше не міг би собі цього дозволити. Це включає роботу *pro bono* та представництво через програми

безоплатної правової допомоги. Таким чином, вони гарантують, що люди, незалежно від їхнього економічного статусу, можуть звертатися за правовим захистом. Вони відіграють вирішальну роль у захисті прав людини та основоположних свобод, захищаючи людей від порушень їхніх прав і свобод та оскаржуючи закони і практику, які їх порушують. Це включає роботу над справами, що стосуються громадянських свобод, дискримінації та інших порушень прав людини. Адвокати також повинні розглядатися як правозахисники, коли вони діють від імені своїх клієнтів, захищаючи їхні права людини та основоположні свободи¹. Однак це не означає, що всі адвокати повинні автоматично вважатися правозахисниками просто в силу своєї професійної приналежності.

5. Професійні асоціації адвокатів відіграють життєво важливу роль у захисті представників професії адвоката від переслідувань і неправомірних обмежень та утисків, а також у забезпеченні рівного доступу до професії для всіх, хто бажає стати адвокатом. Вони часто виступають за правові реформи як спосіб покращення системи правосуддя. Професійні асоціації також встановлюють і забезпечують дотримання професійних стандартів поведінки адвокатів. Це гарантує, що адвокати здійснюють юридичну практику добросовісно, компетентно та з повагою до своїх клієнтів і загалом до правової системи. Професійні асоціації також відіграють ключову роль в інформуванні громадськості про їхні права та обов'язки відповідно до закону, а також про важливу роль незалежної професії адвоката у захисті їхніх основних свобод. Професійні асоціації часто беруть участь у міжнародній адвокації, працюючи над просуванням прав людини на міжнародному рівні.
6. Конвенція є відповіддю на занепокоєння щодо збільшення кількості нападів, погроз, переслідувань і залякувань адвокатів, а також неправомірного перешкоджання і втручання в їхню професійну діяльність. Їх виникнення також має більш широкі наслідки для верховенства права та доступу до правосуддя. Ці питання були підняті Парламентською Асамблеєю у звіті Комітету з правових питань та прав людини «Справа про розробку європейської конвенції про професію адвоката», а також у Рекомендації 2121 (2018), і додатково розглянуті в дослідженні щодо доцільності нового, обов'язкового або необов'язкового, європейського правового інструменту про професію адвоката, підготовленому Європейським комітетом з правового співробітництва (CDCJ) у 2020 році.
7. Проблеми, з якими стикаються адвокати, різноманітні за своєю природою. Адвокати, які ведуть чутливі або резонансні справи, особливо ті, що стосуються прав людини, захисту в кримінальних справах або політичних питань, можуть зіткнутися з тактикою переслідування і залякування, спрямованою на те, щоб утримати їх від представництва певних клієнтів

¹ Див. Декларацію про право та обов'язок окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати та захищати загально визнані права людини та основні свободи (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 53/144, Додаток), статтю 9(3)(с) про адвокатів та Декларацію Комітету Міністрів Ради Європи про дії Ради Європи щодо покращення захисту правозахисників та сприяння їхній діяльності, прийняту 6 лютого 2008 року.

або ведення певних видів справ у формі наклепницьких кампаній, стеження та інших форм психологічного тиску. У найгірших випадках вони можуть отримувати погрози їхній особистій безпеці. Втручання в роботу адвокатів може мати різні форми, наприклад, спроби органів державної влади або недержавних суб'єктів вплинути на судовий процес або тиск на адвокатів з метою порушення адвокатської таємниці. Конфіденційність відносин між адвокатом і клієнтом є делікатним питанням і має вирішальне значення для здійснення адвокатської діяльності, а тому заслуговує на особливий захист від неправомірного втручання з боку органів влади. Таке втручання підриває незалежність правничої професії та ефективне функціонування верховенства права. Здатність адвокатів здійснювати свою професійну діяльність також може бути підірвана переслідуваннями, упередженнями та негативними стереотипами, що впливають з їхньої приналежності або уявної приналежності до певної групи осіб.

8. Коли адвокатам перешкоджають або заважають здійснювати свою професійну діяльність, це безпосередньо і негативно впливає на права їхніх клієнтів на справедливий судовий розгляд та доступ до правосуддя. Особливо це стосується справ за участю вразливих груп населення, які вже можуть стикатися з бар'єрами у доступі до правового представництва. Адвокати, які беруть участь у захисті непопулярних справ або клієнтів, можуть стикатися зі стигматизацією, як професійною, так і особистою, що впливає на їхню практику та добробут. У деяких випадках може спостерігатися недостатня підтримка або неадекватна реакція з боку органів влади щодо захисту адвокатів від таких несприятливих ситуацій; у важких випадках державні органи можуть бути джерелом такої критики. Відсутність підтримки або публічна дискредитація (груп) адвокатів може сприяти створенню ворожого до них середовища. Це свідчить про необхідність структурованого правового захисту, який гарантує, що адвокати можуть виконувати свої професійні обов'язки та діяльність, не боячись втручання, залякування або заподіяння шкоди. Це є основною метою Конвенції, оскільки вона має вирішальне значення для забезпечення верховенства права та захисту основних прав і свобод, щоб адвокати могли вільно і безпечно здійснювати свою діяльність в інтересах своїх клієнтів.
9. Конвенція була підготовлена з урахуванням великого розмаїття правових систем і способів організації адвокатської діяльності в державах-членах Ради Європи. У країнах континентального права адвокати, як правило, консультують і представляють клієнтів у суді. І навпаки, в системах загального права адвокати виконують різні функції: одні адвокати надають юридичні консультації та займаються укладанням угод, а інші - представляють клієнтів у суді. Звичайно, існують правила, що регулюють професію, які є специфічними для кожної країни і часто залежать від правової культури та історії. Ця різноманітність відображає багату правову спадщину держав-членів та її постійну еволюцію.

10. Конвенція була розроблена з метою забезпечення кращого захисту професії адвоката і, таким чином, реагування на зростаючу тенденцію нападів, погроз, переслідувань і залякувань у зв'язку з професійною діяльністю адвокатів, а також неправомірного перешкоджання і втручання в їхню діяльність, як зазначалося вище. Існуючі міжнародні стандарти, що безпосередньо стосуються професії, не є обов'язковими до виконання, у результаті чого забезпечення дотримання цих стандартів є складним завданням навіть у країнах з потужним правовим захистом адвокатів.

Розділ I - Мета, сфера застосування та використання термінів

Стаття 1 - Мета Конвенції

11. Частина 1 визначає мету Конвенції, яка полягає в посиленні захисту професії адвоката і права здійснювати професійну діяльність без побоювання дискримінації, неправомірного перешкоджання або втручання чи бути об'єктом нападів, погроз, переслідувань і залякувань. Цей захист поширюється як на діяльність окремих адвокатів, так і на діяльність їхніх професійних асоціацій. Вимога до Сторін щодо забезпечення прав адвокатів та їхніх професійних асоціацій, включає їх обов'язок застосовувати різні форми заходів відповідно до конкретного контексту, починаючи від ухвалення спеціального законодавства, вжиття конкретних заходів і закінчуючи утриманням від втручання у їх діяльність.
12. У частині 2 зазначено, що для забезпечення ефективного виконання положень Конвенції її Сторонами створюється спеціальний механізм моніторингу (див. главу III).

Стаття 2 - Сфера застосування

13. Стаття 2 визначає сферу застосування Конвенції та той факт, що вона застосовується до професійної діяльності адвокатів та їхніх професійних асоціацій. Імплементация її положень також матиме наслідки для діяльності інших органів, окрім професійних асоціацій, якщо вони мають повноваження щодо регулювання адвокатської професії.
14. Частина 2 передбачає, що положення, які стосуються права на здійснення адвокатської діяльності (стаття 5), професійних прав адвокатів (стаття 6), свободи вираження поглядів (стаття 7), дисциплінарних проваджень (стаття 8) та заходів захисту (стаття 9), застосовуються до адвокатів з іншої країни, яка є Стороною Конвенції, або держави, яка не є Стороною Конвенції, які надають під своїм професійним титулом, отриманим у країні походження, правничу допомогу, представництво або юридичні консультації в країні перебування, але тільки в тій мірі, в якій це стосується їхнього права на це, яке буде відрізнятися залежно від підстав, на яких вони мають право займатися юридичною практикою відповідно до законодавства цієї країни перебування, яка є Стороною Конвенції (включаючи законодавство Європейського Союзу, де це застосовується) та

міжнародних угод про надання послуг, учасниками яких вони також є. Таким чином, ця частина охоплює домовленості, згідно з якими адвокати можуть здійснювати адвокатську діяльність в інших державах, ніж та, де вони отримали право на здійснення адвокатської діяльності, наприклад, відповідно до Директиви 98/5/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 лютого 1998 року щодо сприяння постійному здійсненню професії правника в іншій державі-члені, ніж держава отримання професійної кваліфікації, або відповідно до Генеральної угоди про торгівлю послугами. Застосування цих положень не вимагає від Сторони робити заяву, подібну до тієї, що передбачена частиною 1 статті 20, для того, щоб вказати, які адвокати з іншої держави можуть надавати юридичні консультації, допомогу або представництво в ній. Крім того, ця частина не впливає на право Сторони встановлювати мінімальні вимоги для надання дозволу адвокатам з іншої держави на практику в ній.

15. Пункт «а» частини 3 визначає, що професійні права адвокатів (стаття 6), свобода вираження поглядів (стаття 7) та заходи захисту (частина 4 статті 9), викладені в Конвенції, також застосовуються до будь-якої особи, якій було відмовлено у присвоєнні кваліфікації адвоката або видачі ліцензії на здійснення адвокатської діяльності, або їх було анульовано чи призупинено, якщо така відмова, анулювання чи призупинення було здійснено з порушенням статей 5 (право на здійснення адвокатської діяльності) та 8 (дисциплінарні провадження) Конвенції. Це положення дозволяє відповідним особам користуватися правами, гарантованими Конвенцією. Крім того, у пункті «б» частини 3 зазначено, що ці положення застосовуються до будь-якої особи, яка визнана міжнародним судом або трибуналом, або органом, створеним міжнародною організацією, компетентною діяти у провадженні, що перебуває в його провадженні, при наданні консультацій або здійсненні процесуальних дій у такому провадженні. Таке поширення прав і захисту застосовуватиметься виключно до проваджень, для яких ці особи були спеціально призначені для надання консультацій та здійснення дій. Ці особи, які не є ліцензованими адвокатами, можуть бути, наприклад, науковцями або представниками неурядових організацій (NGO) і консультувати та/або діяти від імені чи представляти сторону в міжнародному суді або трибуналі (наприклад, у провадженні в Міжнародному Суді ООН, Міжнародному кримінальному суді та Європейському суді з прав людини) або органі, створеному міжнародною організацією, за умови, що вони визнані зазначеним судом, трибуналом або органом і відповідають певним критеріям, встановленим цим судом або органом. Поняття «орган, створений міжнародною організацією» у пункті «б» частини 3 слід розуміти як таке, що стосується органів, створених міжурядовими організаціями, в яких вищезазначені особи можуть представляти сторону у провадженнях, пов'язаних з порушенням прав, що містяться в

міжнародному договорі, наприклад, процедура колективного оскарження² в Європейському комітеті з соціальних прав, створеному відповідно до Європейської соціальної хартії, прийнятої Комітетом міністрів Ради Європи, або процедура розгляду індивідуальних повідомлень³ в Комітеті з прав людини, створеному відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй. Застереження до пункту «б» частини 3 можливі відповідно до статті 21 Конвенції.

16. Частина 4 поширює, за певних обставин і з урахуванням певних обмежень, за умови, що вони встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві, захист, передбачений пунктами «б» і «в» частини 3 статті 6 і частиною 4 статті 9, на осіб, які допомагають адвокатам, оскільки вони безпосередньо сприяють здійсненню професійної діяльності цими адвокатами, але тільки тоді, коли вони діють як наймані працівники або за певною контрактною угодою з адвокатами. До них належать, зокрема, помічники адвокатів (також відомі як юридичні асистенти), які допомагають адвокатам у веденні справ; юридичні секретарі, які виконують канцелярську роботу для адвокатів та їхніх офісів; діловоди, які забезпечують зберігання документів, пов'язаних зі справами; спеціалізовані працівники (наприклад, ті, що володіють спеціальними знаннями, необхідними для ведення певних складних справ); бухгалтери, які мають доступ до конфіденційної інформації клієнтів; ІТ-менеджери, які здійснюють нагляд за всіма аспектами зв'язку, застосуванням технологій, зберіганням інформації та використанням юридичних ІТ-додатків, і які, відповідно, можуть бути обізнані зі змістом інформації, що стосується клієнтів. У деяких випадках адвокати можуть користуватися послугами інших осіб, окрім співробітників своєї адвокатської фірми, наприклад, при роботі з певними документами у справах, поданні матеріалів справ або інших послуг, що надаються зовнішніми підрядниками від імені адвокатів, у тому числі тих, що забезпечують віддалене зберігання клієнтських файлів, які можуть знаходитися навіть у хмарі і передбачати роботу з ними персоналу з інформаційних технологій, що працює на відповідного підрядника. Перешкоджання роботі персоналу, який працює на адвокатів або підрядника, якого вони використовують, і тиск на них може мати безпосередній вплив на роботу, яку виконує адвокат для свого клієнта. Поширення захисту, передбаченого частиною 4, забезпечується лише на ті аспекти роботи, яку виконує цей персонал, якщо вони безпосередньо пов'язані або були безпосередньо пов'язані зі здійсненням професійної діяльності адвокатів, на яких вони працюють або якими залучені до роботи. Це не слід розуміти як поширення на них професійного статусу адвоката, а лише захисту, що надається вищезазначеними положеннями,

² Додатковий протокол, що передбачає систему колективного оскарження, прийнятий Комітетом міністрів у 1995 році.

³ Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй у 1966 році.

якщо адвокат доручає їм конкретну діяльність, яка безпосередньо сприяє виконанню професійних обов'язків адвоката, і виключно в цьому контексті. Крім того, таке розширення захисту підлягає обмеженням, викладеним у частині 4 статті 6. Якщо відповідні особи порушують довіру адвокатів, які довірили їм цю конкретну діяльність, так що вони більше не вважаються працевлаштованими або залученими для надання допомоги, вони не зможуть скористатися таким забезпеченням захисту. Крім того, це також не поширюється на права, передбачені статтею 7, оскільки частина 4 статті 9 вимагає їх захисту. Частина 5 поширює захист, передбачений частиною 4 статті 9, за умови дотримання тих самих обмежень, на тих, хто працює на професійні асоціації або залучаються для надання допомоги професійним асоціаціям, у випадках, коли це пов'язано зі здійсненням професійними асоціаціями професійної діяльності.

Стаття 3 – Використання термінів

17. Для цілей Конвенції термін «адвокат» визначається як будь-яка фізична особа, яка має кваліфікацію і дозвіл згідно з національним законодавством здійснювати адвокатську діяльність (пункт «а»). Це визначення має на меті врахувати відмінності, що існують між правовими системами щодо правил отримання особою дозволу на здійснення адвокатської діяльності, а також щодо використання професійного звання, яке може не бути терміном «адвокат». У деяких країнах для позначення особи, яка здійснює адвокатську діяльність у розумінні цієї Конвенції, використовуються інші терміни, ніж «адвокат». Сторони повинні будуть зробити заяву, що містить перелік професійних звань, які, згідно з національним законодавством, підпадають під визначення «адвокат» для цілей Конвенції, при підписанні або здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження або приєднання, як зазначено в частині 1 статті 20. Визначення/розуміння терміну «адвокат» відповідно до Конвенції обов'язково охоплює ці звання. Якщо адвокати здійснюють свою професійну діяльність як члени партнерства або юридичної особи («адвокатська фірма»), захист адвокатів, що надається Конвенцією, також порушується будь-якою дією, вчиненою проти адвокатської фірми та/або її працівників і персоналу, що надає підтримку адвокату, якщо ця дія не була б допустимою за Конвенцією, у випадку вчинення проти адвоката безпосередньо.
18. Термін «клієнт» означає будь-яку фізичну або юридичну особу, яку консультує, представляє або якій допомагає адвокат (пункт «б»). Термін «потенційний клієнт» стосується осіб, які звернулися до адвоката або намагалися це зробити, а також у випадках, коли контакт здійснюється від їхнього імені третьою особою, наприклад, родичем, як у справі «Дворський проти Хорватії» (*Dvorski v. Croatia*)⁴, але до того, як було встановлено

⁴ Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ), *Дворський проти Хорватії* [ВП], № 25703/11, 20 жовтня 2015 року.

будь-яку можливість укладення договору або адвокат офіційно прийняв їх як клієнтів (пункт «в»). Цей термін, однак, не призначений для охоплення ситуацій, в яких робляться спроби залучити клієнтів для адвокатів в обмін на оплату або якусь іншу вигоду. Статус «клієнта» або «потенційного клієнта» не залежить від будь-яких вимог або зобов'язань щодо наданих консультацій, допомоги або представництва, оскільки адвокати вільні надавати їх на *безоплатній* основі.

19. Термін «професійна асоціація» означає представницький орган, до якого прямо чи опосередковано належать або зараховані деякі або всі адвокати і який несе певну відповідальність за організацію або регулювання їхньої професії відповідно до національного законодавства (пункт «г»). Таке регулювання може, але не обов'язково, включати аспекти прийняття рішень, що стосуються дозволу на здійснення адвокатської діяльності та дисциплінарних проваджень. Воно також може включати інші види наглядової діяльності, такі як забезпечення дотримання вимог, що стосуються сфери запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та захисту коштів, що належать клієнтам. Враховуючи різноманітність існуючих систем, Конвенція залишає визначення досить широким і додає посилання на національне законодавство, щоб охопити різні системи. Зокрема, обсяг відповідальності за організацію або регулювання професії може суттєво відрізнятись, особливо там, де існує окремий регуляторний орган. Крім того, в деяких Сторонах може існувати єдина професійна асоціація, до якої належать усі адвокати, а в інших - окремі асоціації для різних галузей професії або такі, що охоплюють лише певне місто чи регіон у відповідній Стороні. Крім того, в деяких Сторонах може існувати асоціація на національному рівні, з якою певним чином пов'язані асоціації, що існують на міському або регіональному рівні. У таких випадках і національна асоціація, і ті, що існують на міському або регіональному рівні, будуть професійними асоціаціями для цілей Конвенції.
20. Термін «професійна діяльність адвокатів» має широке значення, але конкретні види діяльності, що здійснюються в різних Сторонах, можуть відрізнятись як з огляду на існуючі в них механізми здійснення професії, так і з огляду на особливу роль, яку відіграють у ній окремі особи (пункт «г»). Безумовно, цей термін включає будь-яку діяльність з підготовки або надання юридичної консультації, допомоги або представництва для клієнта або потенційного клієнта у зв'язку з тлумаченням або застосуванням права, національного, іноземного або міжнародного, як у Сторонах, де вони вповноважені здійснювати діяльність, так і в будь-якому іншому місці, в тому числі у зв'язку з провадженням і роботою міжнародного суду або трибуналу, або органу, заснованого міжнародною організацією. Цей термін може також охоплювати такі дії в рамках інших механізмів врегулювання спорів, які можуть бути предметом угод між двома або більше Сторонами, незалежно від того, чи мають вони

спеціальний або більш постійний характер. Крім того, надання юридичних консультацій та допомоги не повинно обмежуватися лише чинним законодавством, але й включатиме в себе врахування реформ або змін, що відбуваються в процесі їх проведення. Однак цей термін не поширюватиметься на діяльність, яка є приватною або має виключно комерційний характер - наприклад, управління фондами та майном або інші форми економічного управління - і тому не передбачає надання адвокатом юридичної консультації чи допомоги або забезпечення юридичного представництва.

21. «Професійна діяльність професійних асоціацій» визначається як така, що охоплює будь-яку з дій, зазначених у частині 2 статті 4 Конвенції (пункт «д»).
22. «Органи державної влади» означає органи влади та управління на національному, регіональному та місцевому рівнях; законодавчі та судові органи, якщо вони виконують адміністративні повноваження відповідно до національного законодавства; фізичні або юридичні особи, якщо вони здійснюють адміністративні повноваження (пункт «е»). Таким чином, спільним для визначення має бути здійснення адміністративних повноважень.
23. Терміни «встановлений законом» та «необхідний у демократичному суспільстві» слід розуміти у значенні Європейської конвенції з прав людини, як вони тлумачаться у багаторічній і усталеній практиці Європейського суду з прав людини⁵ (пункт «є»).

Розділ II - Основні положення

Стаття 4 - Професійні асоціації

24. Стаття 4 стосується обов'язків і ролі професійних асоціацій адвокатів у захисті принципів і стандартів професії та захисті окремих представників правничої професії, особливо в ситуаціях, коли вони не в змозі захистити себе самі.

⁵ Щодо поняття «встановлений законом» див., наприклад, статтю 8 ЄКПЛ: ЄСПЛ, «Вавржичка та інші проти Чеської Республіки» (*Vavříčka and Others v. Czech Republic*) [ВП], № 47621/13, 8 квітня 2021 року, §§ 266 та 269; «Парадізо та Кампанеллі проти Італії» (*Paradiso and Campanelli v. Italy*) [ВП], №. 25358/12, 24 січня 2017 року, § 169; «С. і Марпер проти Сполученого Королівства» (*S. And Marper v. United Kingdom*) [ВП], № 30562/04, 4 грудня 2008 року, §§ 95-96; і «Лебої проти Болгарії» (*Lebois v. Bulgaria*), № 67482/14, 19 жовтня 2017 року, § 66; і щодо статті 10 ЄКПЛ: «Вавржичка та інші проти Чеської Республіки» (*Vavříčka and Others v. Czech Republic*) [ВП], № 47621/13, 8 квітня 2021 року, §§ 269; «Сатакунан Маркінапюрші Оі та Сатамедіа Оі проти Фінляндії» (*Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy v. Finland*) [ВП], № 931/13, 27 червня 2017 року, §§ 142-145; «Медціліз Ісламске Задженіце Брчко та інші проти Боснія та Герцоговина» (*Medžlis Islamske Zajednice Brčko v. Bosnia-Herzegovina*) [ВП], № 17224/11, 27 червня 2017 року, §§ 68 і 70; «Делфі АС проти Естонії» (*Delfi AS v. Estonia*) [ВП], № 64569/09, 16 червня 2015 року, §§ 120-122 і 127; «Центро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (*Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy*) [ВП], № 38433/09, 7 червня 2012 року, §§ 140-143. Щодо поняття «необхідний у демократичному суспільстві» див., наприклад, статтю 8 ЄКПЛ: «Вавржичка та інші проти Чеської Республіки» (*Vavříčka and Others v. Czech Republic*) [ВП], № 47621/13, 8 квітня 2021 року, §§ 273-275 та статтю 10 ЄКПЛ: «Моріс проти Франції» (*Morice v. France*) [ВП], № 29369/10, 23 квітня 2015 року, §§ 124-139, 144 та 148. Див. також Платформу обміну знаннями ЄСПЛ (ECHR-Knowledge Sharing).

25. Коли в Конвенції використовується вираз «Сторони забезпечують», його слід розуміти як вимогу до Сторін взяти будь-яких необхідних заходів, щоб гарантувати дотримання наведених нижче положень, або утримуватися від будь-яких дій, які б перешкождали дотриманню наведених нижче положень.
26. Частина 1 підкреслює важливість незалежності та самоврядування професійних асоціацій, визнаних в Основних принципах ООН, що стосуються ролі адвокатів. Принцип 23 стверджує, що адвокати, як і інші громадяни, мають право на свободу асоціацій та зібрань. Це включає право створювати самоврядні професійні асоціації та вступати до них, а Принцип 24 стверджує, що вони «представлятимуть свої інтереси, сприятимуть своїй безперервній освіті та підготовці, а також захищатимуть свою професійну чесність». Рекомендація № (2000)21 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи «Про свободу здійснення адвокатської діяльності» також підкреслює важливість цих вимог у Принципі V «Асоціації», де зазначено, що «асоціації адвокатів або інші професійні об'єднання адвокатів повинні бути самоврядними органами, незалежними від влади та громадськості». Незалежність самоврядних органів є запорукою незалежності професії. Незалежні самоврядні адвокатські асоціації також надають кращу підтримку своїм членам, коли їхнє право на професійну діяльність перебуває під загрозою, наприклад, шляхом проактивного запобігання ризикам і загрозам, з якими вони можуть зіткнутися при здійсненні своєї професійної діяльності. Той факт, що професійні асоціації сприяють зміцненню незалежності професії, у свою чергу, є важливою гарантією просування та захисту прав людини. У багатьох країнах професійні асоціації адвокатів створюються за ініціативою самих адвокатів і діють як незалежні органи. Однак у деяких країнах професійні асоціації адвокатів формально створюються під егідою міністерства юстиції або інших органів. У всіх випадках діяльність професійних асоціацій може бути підпорядкована певним регуляторним вимогам та органам. Це не суперечить незалежності, якою повинні користуватися професійні асоціації, за умови, що їхня автономія у здійсненні своєї діяльності, включаючи роль у консультаціях з питань законодавства, вільна від будь-якого впливу з боку виконавчої влади або інших державних органів, ефективно і беззаперечно забезпечується на практиці. Ця автономія повинна ґрунтуватися на механізмах, які гарантують, що вибори органів, відповідальних за управління професійними асоціаціями, тобто їхніх виконавчих органів, незалежно від того, як вони описані, відбуваються відповідно до застосованих правил відповідної асоціації та без зовнішнього втручання з будь-якого джерела.
27. У частині 2 перераховані ролі та обов'язки професійних асоціацій, які ґрунтуються на принципах, що вже встановлені вищезгаданою Рекомендацією № R(2000) 21 (Принцип II «Юридична освіта, підготовка та вступ до професії адвоката», Принцип V «Асоціації», Принцип VI «Дисциплінарні провадження») та Основних принципів ООН, що

стосуються ролі адвокатів (Принципи 3, 4, 9, 10, 11, 24 і 25), а саме: просувати та представляти інтереси адвокатів та їхньої професії, просувати та захищати незалежність адвокатів та їхню роль у суспільстві, розробляти професійні стандарти поведінки (незалежно від того, чи будуть вони прийняті ними самими, регулюючими органами або законодавчою владою, і незалежно від того, чи будуть вони мати форму кодексів поведінки чи ні) та сприяти їх дотриманню, сприяти доступу до професії та постійному підвищенню кваліфікації та підготовці адвокатів, співпрацювати з іншими асоціаціями та організаціями та сприяти підвищенню добробуту адвокатів. Розробка та просування професійних стандартів поведінки може включати заходи, спрямовані на захист інтересів клієнтів, такі як підтримка та адміністрування компенсаційного фонду та регулювання страхування професійної відповідальності. Сприяння доступу до професії має здійснюватися таким чином, щоб забезпечити рівність можливостей і запобігти дискримінації за захищеними ознаками відповідно до статті 14 ЄКПЛ та статті 1 Протоколу № 12 у тлумаченні Європейського суду з прав людини. Спільна діяльність професійних асоціацій передбачатиме їхню роботу не лише з асоціаціями, створеними в інших державах, але й з широким колом міжнародних органів, у тому числі тих, до яких можуть належати професійні асоціації. Роль у підвищенні добробуту адвокатів належить до компетенції професійних асоціацій, при цьому Сторони не перешкоджають їхній діяльності. Це стосується не стільки надання будь-якої фінансової підтримки, скільки сприяння кращому балансу між роботою та сім'єю, протидії сексуальним домаганням та іншій неповажній поведінці з боку самих адвокатів. Виконання всіх цих ролей та обов'язків може вимагати від професійних асоціацій внесення пропозицій щодо проведення законодавчої та адміністративної реформи.

28. У частині 3 йдеться про зобов'язання Сторін Конвенції залучати професійні асоціації та консультиватися з ними в процесі внесення змін до законодавства, процесуальних та адміністративних правил, які безпосередньо впливають на професійну діяльність адвокатів, зокрема тих, що стосуються надання юридичних послуг, процедур, яких необхідно дотримуватися, гонорару та професійних стандартів поведінки. Вимога про проведення консультацій застосовується до пропозицій уряду - незалежно від того, підготовлені вони чи прийняті ним - щодо змін, так що, наприклад, поправки до законопроекту, внесені в ході законодавчої процедури, самі по собі не підлягають жодному процесу консультацій. Це положення слід розглядати у поєднанні з частиною 2 статті 7 про свободу вираження поглядів професійними асоціаціями.

29. У частині 4 йдеться про право адвокатів створювати та брати участь в інших об'єднаннях для просування своїх професійних інтересів та діяльності (наприклад, об'єднання з конкретних галузей права, таких як кримінальне право, сімейне право та право інтелектуальної власності), незалежно від будь-яких вимог щодо членства в професійній асоціації. Це право також відповідає праву, визнаному в Основних принципах ООН, що

стосуються ролі адвокатів (Принцип 23), і ґрунтується на праві на свободу об'єднання, передбаченому статтею 11 Європейської конвенції з прав людини. Воно не має на меті забезпечити основу для створення органів, які претендують на роль та обов'язки, передбачені частиною 2, які повинні виконуватися лише тими професійними асоціаціями, що підпадають під визначення, наведене у пункті «г» статті 3.

Стаття 5 - Право на здійснення адвокатської діяльності

30. Стаття 5 стосується стандартів вступу до професії, продовження дозволу на здійснення адвокатської діяльності або повторного допуску адвокатів до здійснення такої діяльності.
31. Частина 1 вимагає від Сторін забезпечити, щоб усі етапи процесів, які впливають на можливість адвокатів розпочинати або продовжувати свою професійну діяльність, ґрунтувалися на критеріях, які є релевантними, об'єктивними та прозорими. Будь-яке рішення, що ґрунтується на таких підставах, має бути пропорційним та обґрунтованим міркуваннями захисту клієнтів та належного відправлення правосуддя. Це положення також забороняє будь-яку дискримінацію за будь-якою ознакою, зазначеною у статті 14 Європейської конвенції з прав людини та Протоколу № 12 до неї, як її тлумачить Європейський суд з прав людини у світлі сучасних умов, відповідно до принципів, встановлених Основними принципами ООН, що стосуються ролі адвокатів (принципи 10 та 11), та Рекомендацією № R(2000)21 Комітету міністрів державам-членам щодо свободи здійснення професії адвоката (принцип II «Юридична освіта, підготовка та доступ до професії адвоката»). Разом ці положення охоплюють широкий спектр захищених ознак недискримінації, таких як стать, «раса»⁶, колір шкіри, мова, релігія, політичні або інші переконання, етнічне/національне або соціальне походження, належність до національної меншини, майновий стан, умови народження, стать, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність та самовираження, статеві ознаки, вік, стан здоров'я, інвалідність або інший статус, або будь-яка комбінація цих ознак. Посилання на мову як на підставу для дискримінації не має на меті виключити національні вимоги щодо використання певних мов для здійснення судочинства або в юридичних документах.
32. Частина 2 стосується процедури, за допомогою якої особа набуває кваліфікацію та право на здійснення адвокатської діяльності (тобто право бути адвокатом, як цей термін визначено у статті 2), чи то вперше, чи в будь-який інший момент після цього. Конвенція вимагає, щоб рішення щодо вступу або допуску до професії, продовження дозволу або повторного допуску до практики приймалися професійними асоціаціями або іншими незалежними органами після належної процедури, і щоб ці

⁶ Оскільки всі люди належать до одного виду, теорії, що ґрунтуються на існуванні різних «рас», відкидаються. Однак термін «раса» використовується для того, щоб гарантувати, що ті особи, які зазвичай і помилково сприймаються як такі, що «належать до іншої раси», не виключаються з-під захисту, передбаченого цією Конвенцією.

рішення могли бути оскаржені в тій чи іншій формі, наприклад, шляхом апеляції або судового перегляду, подані зацікавленими особами до незалежних і неупереджених судів або трибуналів, створених відповідно до закону. У розумінні Конвенції, вступ до професії або допуск до неї, а також продовження і поновлення допуску до практики стосуються визначення відповідності стандартам, встановленим законом, для того, щоб мати можливість здійснювати професійну діяльність адвоката. Якщо рішення про допуск до здійснення адвокатської діяльності приймається органом, незалежність якого не гарантується в обсязі, передбаченому статтею 6 Європейської конвенції з прав людини, ця вимога має бути виконана на стадії подальшого оскарження відповідно до частини 2, тобто в суді або трибуналі з повним правом перегляду, відповідно до практики Європейського суду з прав людини щодо статті 6 Європейської конвенції з прав людини.

33. У деяких державах-членах на професійні асоціації покладено відповідальність за вступ або допуск до професії, а також інші питання, що стосуються свободи здійснення адвокатської діяльності, оскільки вважається, що вони найкраще підготовлені для оцінки кваліфікації, необхідної для вступу до професії, та етичних стандартів адвокатів. Держави-члени, залежно від правових традицій та структури управління в країні, мають різні типи органів, які виконують ці функції. У деяких державах-членах ці функції покладені на регуляторні органи. Це не суперечить Конвенції за умови, що рішення про допуск до професії, а також інші питання, що стосуються свободи здійснення адвокатської діяльності, не підлягають політичному впливу будь-якого роду.

Стаття 6 - Професійні права адвокатів

34. Стаття 6 зобов'язує Сторони забезпечити адвокатам можливість користуватися правами, які є основоположними для здійснення адвокатської діяльності. Права, перелічені в частинах 1, 2 і 3, можуть - як зазначено в частині 4 - підлягати певним обмеженням за умови, що вони встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві. Однак право, зазначене в частині 5, не може бути предметом жодних обмежень.

35. Пункт «а» частини 1 стосується основної ролі адвоката, а саме надання правових консультацій, допомоги та представництва. Конкретне посилення на те, що такі консультації, допомога та представництво здійснюються з метою захисту прав людини і основоположних свобод, має на меті як підкреслити законність такої діяльності, так і привернути увагу до того факту, що адвокати, які виконують цю роботу, зокрема, стають об'єктами фізичних нападів, погроз, переслідувань та залякувань. Можливість того, що адвокату буде заборонено надавати юридичні консультації, допомогу та представництво у конкретній справі, слід розглядати лише у тому випадку, якщо він більше не має права займатися адвокатською діяльністю на законних підставах, як в цілому, так і в

конкретному провадженні, або якщо це буде суперечити професійним стандартам поведінки, наприклад, у випадку конфлікту інтересів.

36. Пункт «б» частини 1 стосується свободи адвокатів обирати своїх клієнтів і припиняти існуючі відносини з ними. Ця свобода, як чітко зазначено в частині 4, може бути обмежена юридичними зобов'язаннями та професійними вимогами, такими як (i) пов'язані з наданням юридичних послуг тим, хто не в змозі їх оплатити; (ii) що впливають з «Cab-Rank Rule» або його еквівалента, яке застосовується до баристерів та адвокатів в Ірландії та Сполученому Королівстві, згідно з яким вони зобов'язані консультувати, допомагати або представляти осіб у питаннях, що належать до їхньої компетенції, коли вони вільні робити це, що має на меті забезпечити або максимально розширити вибір представництва в судовому процесі; та (iii) що застосовуються у випадках, коли це є необхідним для здійснення правосуддя в конкретній справі, або коли це потрібно для виконання існуючих зобов'язань перед клієнтами. Ці зобов'язання та вимоги, однак, не повинні призводити до того, що адвокати будуть змушені діяти у спосіб, несумісний з їхніми іншими професійними зобов'язаннями або обов'язками, в тому числі договірними зобов'язаннями перед клієнтами та зобов'язаннями, пов'язаними з можливим конфліктом інтересів.
37. Пункт «в» частини 1 стосується можливості адвокатів зустрічатися зі своїми клієнтами та потенційними клієнтами. Конкретне посилання на можливість зустрічатися з особами, позбавленими волі, відображає той факт, що можуть виникати ситуації, в яких це іноді ускладнюється або унеможлиблюється. Такий доступ у всіх випадках повинен бути не тільки оперативним, як це розуміється у практиці Європейського суду з прав людини, але й вільним у тому сенсі, що адвокати повинні мати реальну можливість надати необхідну консультацію, допомогу або представництво.
38. Доступ до адвокатів має вирішальне значення в ситуаціях, коли клієнти позбавлені волі. Він є життєво важливим для підготовки захисту, особливо на ранніх стадіях позбавлення волі, коли приймаються ключові рішення у справі. Безумовно, такий доступ повинен надаватися до початку допиту клієнта. Більше того, він може бути відкладений лише з вагомих і конкретних причин, що ґрунтуються на конкретних обставинах справи, і тоді будь-яка така затримка повинна бути тимчасовою⁷. Наприклад, це право може бути обмежене, якщо це необхідно для розслідування злочинів. Крім того, користування цим правом може відбуватися в умовах, спрямованих на забезпечення громадської безпеки. Загалом, не повинно бути надмірного втручання органів влади у відносини між адвокатом і клієнтом. Це включає в себе недопущення накладання необґрунтованих обмежень на зустріч з клієнтом; адвокати повинні бути поінформовані про

⁷ ЄСПЛ, «Беуз проти Бельгії» (*Beuze v. Belgium*) [ВП], № 71409/10, 9 листопада 2018 року, §§ 131-136.

правила і норми, що регулюють частоту і тривалість зустрічей, а також повинні мати адекватні права на зустріч, щоб ефективно представляти своїх клієнтів.

39. Крім того, поняття «вільний доступ» відповідно до пункту «в» частини 1 слід розуміти як таке, що означає, що Сторони забезпечують адвокатам можливість вільно пересуватися в межах своєї країни та за кордоном без необґрунтованих обмежень для зустрічей зі своїми клієнтами. Цей принцип відповідає принципу 16(б) Основних принципів ООН, що стосуються ролі адвокатів. Свобода пересування відіграє ключову роль у забезпеченні доступу адвокатів до своїх клієнтів. Забезпечення можливості адвокатів подорожувати для особистих зустрічей зі своїми клієнтами має вирішальне значення для збереження конфіденційності комунікації, особливо у чутливих справах або за відсутності захищених каналів зв'язку. Нарешті, можливість вільно подорожувати є складовою більш широкого принципу, згідно з яким адвокати повинні мати можливість користуватися своєю професійною незалежністю без надмірного втручання, а обмеження на пересування можуть бути таким втручанням.
40. Крім того, адвокати повинні мати достатньо часу для регулярних зустрічей зі своїми клієнтами, позбавленими волі. Крім того, спілкування між адвокатами та клієнтами має бути захищене не лише під час, але й до та після зустрічей.
41. Пункт «г» частини 1 стосується визнання судами, трибуналами та іншими органами компетенції адвокатів консультувати, допомагати або представляти своїх клієнтів у відповідних провадженнях, що розглядаються ними. Потреба в такому праві відображає випадки, коли мали місце неправомірні спроби оскаржити, проігнорувати або іншим чином перешкодити адвокату, обраному конкретною фізичною або юридичною особою, консультувати або представляти їх інтереси. Надання визнання в конкретній справі може бути обумовлено за певних обставин необхідністю надання відповідних доказів повноважень або довіреності, наданих відповідним адвокатам їхніми клієнтами.
42. Пункт «г» частини 1 стосується ефективного доступу адвокатів до певних матеріалів, тобто відповідних адміністративних та/або судових справ, що стосуються їхніх клієнтів, коли вони діють від їхнього імені. До матеріалів, до яких повинен бути наданий доступ, належать ті, які мають відношення до цілей консультування, надання допомоги або представництва адвокатами своїх клієнтів і які перебувають у володінні або під контролем органів державної влади, судів і трибуналів. Такий доступ має застосовуватися лише до матеріалів, що мають відношення до провадження у справі відповідної Сторони або проти неї. Він охоплює, наприклад, усі або відповідні частини матеріалів кримінального провадження та все, що має потенційну доказову цінність у будь-якій формі судочинства. «Матеріали» охоплюють фізичні предмети, документи та будь-які інші дані, включаючи показання свідків, звіти експертів та результати судових експертиз. «Доступ» охоплює не лише можливість

ознайомлення з матеріалом, але й можливість отримати або зробити його копію. Право на доступ до цих матеріалів може вимагати дотримання певних процедур, передбачених національним законодавством, але, як правило, він має відбуватися без обмежень або невиправданих затримок, тобто в достатньому обсязі та вчасно, щоб бути корисним для відповідної стадії судового розгляду. Однак певна затримка або обмеження можуть бути необхідними для таких цілей, як захист національної безпеки або інформаторів у кримінальних розслідуваннях, запобігання компрометації конкретного розслідування, необхідність збереження в таємниці певних методів розслідування або захист основоположних прав іншої особи. Наприклад, обмеження на ознайомлення з файлами, дозволені статтею 7 Директиви ЄС про право на отримання інформації в кримінальному провадженні (Директива 2012/13/ЄС), залишаються можливими для держав-членів ЄС. Тим не менш, такі затримки та обмеження не повинні бути довгими і масштабнішими, ніж це суворо необхідно для цих цілей, і не повинні суттєво перешкоджати або унеможлиблювати надання консультацій та представництва. Однак, якщо існують обмеження на доступ до деяких матеріалів, інтереси клієнта можуть бути захищені, наприклад, за допомогою процедури, описаної у справі «*Sher та інші проти Сполученого Королівства*» (*Sher and Others v. the United Kingdom*)⁸, де заявникам, які оскаржували своє подальше тримання під вартою, були надані причини для приховування певної інформації, і, хоча вони та їхні адвокати не були допущені до частини слухань, можна було вимагати призначення спеціального адвоката з допуском до державної таємниці з метою забезпечення справедливості.

43. Пункт «д» частини 1 стосується можливості адвокатів мати доступ до будь-якого суду, трибуналу або іншого подібного органу, в якому вони мають право виступати від імені своїх клієнтів, і спілкуватися з ним. Таким чином, він охоплює можливість адвокатів бути присутніми в приміщенні органу, в якому відбувається будь-яке провадження від імені їхніх клієнтів, і спілкуватися з цим органом у зв'язку з цим провадженням, використовуючи будь-які засоби, які можуть бути дозволені для цієї мети. Це право не виключає існування розумних заходів безпеки щодо доступу до відповідних приміщень, а також можливості відповідного органу визначати засоби зв'язку з ним. Однак не повинно бути жодної дискримінації в цьому відношенні між адвокатами, які представляють сторони у відповідному провадженні.

44. Пункт «е» частини 1 стосується можливості адвокатів подавати заяви або клопотання в ході тих проваджень, в яких вони діють від імені своїх клієнтів. Такі клопотання стосуються всіх процесуальних дій, у тому числі тих, що стосуються отримання, долучення та допустимості доказів. Окремо згадуються заяви або клопотання про відвід судді, прокурора або

⁸ ЄСПЛ, справа «*Sher та інші проти Сполученого Королівства*» (*Sher and Others v. the United Kingdom*), № 5201/11, 20 жовтня 2015 року, § 151-157.

члена органу, який приймає рішення у конкретній справі, щоб підкреслити, що це є цілком законним правом для адвокатів. Можливість подавати заяви та клопотання буде залежати від можливості забезпечити, щоб вони не перешкождали неналежним чином проведенню відповідного провадження або щоб вони не були зловживанням в інший спосіб. Однак, встановлення обмежень на подання заяв чи клопотань або накладення санкцій чи стягнень за це повинно мати належну правову основу, бути суворо необхідним для оперативного проведення відповідного провадження та бути обґрунтованим.

45. Пункт «є» частини 1 стосується можливості адвокатів вільно брати участь у всіх провадженнях, в яких вони представляють своїх клієнтів. Зокрема, їм не повинні перешкождати в допиті або перехресному допиті свідків і не повинні відстороняти їх від участі в певних стадіях провадження. Однак це право не виключає обмежень щодо способу допиту або перехресного допиту свідків з метою забезпечення дотримання їхнього права на приватне життя або недопущення перешкод у запобіганні та розслідуванні злочинів і захисті національної безпеки. Крім того, ця можливість не виключає встановлення обмежень на кількість адвокатів, які можуть брати участь в усних провадженнях.
46. Пункт «ж» частини 1 стосується здатності адвокатів інформувати громадськість про свої послуги. Така інформація може мати важливе значення для забезпечення або полегшення доступу до правосуддя. Форма, в якій це робиться, може, однак, відрізнятися залежно від того, як організована професія в конкретній Стороні. На неї також можуть поширюватися вимоги щодо забезпечення належного відправлення правосуддя, захисту громадськості від реклами, що вводить в оману, та підтримання гідності професії. Тим не менш, Європейський суд з прав людини визнав, що свобода адвокатів поширювати інформацію про свої послуги підпадає під захист права на свободу вираження поглядів відповідно до статті 10 Європейської конвенції з прав людини⁹, і ця свобода підкріплюється наступними частинами цієї статті.
47. Частина 2 стосується необхідності захисту адвокатів від притягнення до цивільної та кримінальної відповідальності за їхні усні та письмові заяви, зроблені під час здійснення всіх процесуальних дій від імені їхніх клієнтів. Такий захист є необхідним для того, щоб адвокати могли вільно представляти своїх клієнтів, оскільки принцип справедливості вимагає вільного і безперешкодного обміну аргументами та поданнями. Вимога про те, що такі заяви мають бути зроблені добросовісно та сумлінно, що передбачає достатню фактичну основу для будь-яких думок, які можуть бути висловлені, має на меті забезпечити дотримання законних інтересів відправлення правосуддя і тих, кого ці заяви стосуються. Такий захист узгоджується з позицією Європейського суду з прав людини про те, що лише у виняткових випадках обмеження - навіть у вигляді м'якого

⁹ ЄСПЛ, «Касадо Кока проти Іспанії» (*Casado Coca v. Spain*), № 15450/89, 24 лютого 1994 року.

кримінального покарання - свободи вираження поглядів захисника може бути визнане необхідним у демократичному суспільстві; див., наприклад, рішення у справах «Нікула проти Фінляндії» (*Nikula v. Finland*), № 31611/96, від 21 березня 2002 року, та «Стур проти Нідерландів» (*Steur v. Netherlands*), № 39657/98, від 28 жовтня 2003 року, щодо заяв, зроблених адвокатами під час судового процесу. Такий захист від відповідальності, який застосовується виключно до заяв, зроблених під час судового розгляду, не поширюється на свідому брехню або неправду, поширення явно неправдивих фактів, образливу або загрозливу поведінку (включаючи, наприклад, образи та погрози), а також на порушення відповідних професійних зобов'язань. Крім того, термін «заява» не охоплює будь-які дії, що здійснюються адвокатами. Також це положення - яке в будь-якому випадку підлягає обмеженням, викладеним у частині 4 статті 6, - не має на меті поширюватися на накладення санкцій за неналежне, необґрунтоване або марнотратне ведення провадження або за ігнорування судових рішень чи процесуальних норм. При цьому не передбачається, що адвокати повинні нести цивільну та кримінальну відповідальність лише за те, що вони представляють версію та бачення подій, які є предметом відповідного судового розгляду, від імені своїх клієнтів. Для цілей цього положення термін «кримінальний» вживається у значенні, яке надає цьому терміну Європейський суд з прав людини при застосуванні частини 1 статті 6 Європейської конвенції з прав людини.

48. Пункт «а» частини 3 стосується обставин, за яких адвокати можуть зустрічатися особисто зі своїми клієнтами або потенційними клієнтами. Посилання на те, що такі зустрічі мають бути «віч-на-віч», пов'язане з необхідністю забезпечити, щоб ніхто інший не міг почути або іншим чином зрозуміти те, про що говорять адвокати, клієнти або потенційні клієнти. Це може бути особливо важливим, коли клієнти або потенційні клієнти позбавлені волі, але це право застосовується до всіх особистих зустрічей, де б вони не відбувалися, включаючи обмін думками під час розгляду справи в суді або трибуналі. Це право не виключає нагляду за зустрічами між адвокатами та особами, позбавленими волі, але особи, які здійснюють нагляд за такими зустрічами, повинні мати можливість лише бачити їх, але не мати можливості слухати, про що йде мова. Це означає, що має бути забезпечено достатній простір для того, щоб адвокати могли розмовляти зі своїми клієнтами, не будучи підслуханими або записаними. Більше того, це право не виключає підслуховування зустрічі адвоката з підозрюваним у вчиненні злочину, якщо є обґрунтовані підстави підозрювати, що адвокат є учасником злочину або сприяв його вчиненню чи приховуванню. Крім того, адвокати та їхні клієнти можуть вирішити не зустрічатися наодинці, наприклад, якщо їхня зустріч відбувається публічно і не робиться спроб перешкодити іншим особам підслуховувати те, про що вони говорять.

49. Пункт «б» частини 3 стосується конфіденційності спілкування адвокатів зі своїми клієнтами та потенційними клієнтами, у випадках, коли вони не

зустрічаються з ними особисто. Право на конфіденційність має першорядне значення для відносин між адвокатом і клієнтом. Тому будь-які обмеження цього права повинні мати винятковий характер. Право на конфіденційність поширюється на будь-які засоби або форми комунікації, які можуть бути використані, включаючи онлайн-зустрічі, і незалежно від того, хто їх ініціює - адвокати чи їхні клієнти та потенційні клієнти. Вона виключає відкриття, читання, прослуховування або будь-яку іншу форму перехоплення таких повідомлень. У випадку онлайн-слухань адвокати повинні мати можливість конфіденційно спілкуватися зі своїми клієнтами протягом усього процесу, незалежно від того, чи перебувають вони в одній кімнаті з ними, чи беруть участь у слуханнях дистанційно. Однак така форма спілкування може бути перехоплена відповідно до частини 4 статті 6, наприклад, якщо є обґрунтовані підстави підозрювати, що відповідні адвокати є учасниками злочинів, у скоєнні яких підозрюються їхні клієнти або потенційні клієнти, або що вони допомагали у їх скоєнні чи приховуванні. Однак у такому випадку повинні існувати достатні та адекватні гарантії проти свавілля, включаючи ефективний судовий контроль за втручанням у спілкування.

50. Пункт «в» частини 3 стосується збереження конфіденційності інформації або матеріалів, отриманих від клієнтів або потенційних клієнтів, обміну інформацією з ними після того, як він відбувся, і будь-яких матеріалів, підготовлених у зв'язку з таким обміном або проведенням процесуальних дій від їхнього імені. Таким чином, Закон вимагає, щоб від адвокатів не можна було вимагати розкриття, передачі під час обшуку або надання свідчень щодо обміну інформацією або матеріалами, включаючи інформацію або матеріали, отримані під час зустрічей або спілкування, на які поширюється дія пунктів «а» і «б» частини 3. Важливим внеском у збереження такої конфіденційності буде дотримання вимог, викладених у пункті «в» частини 1 статті 9, що стосується обшуків і вилучення. Крім того, від адвокатів не можна вимагати розкриття інформації про те, хто є їхніми клієнтами або потенційними клієнтами. Однак це положення не має на меті виключити будь-який обов'язок адвокатів передавати органам влади все, що могло б сприяти вчиненню злочину. Будь-які обмеження цієї гарантії повинні мати винятковий характер, враховуючи першорядну важливість конфіденційності для відносин між адвокатом і клієнтом. Аспекти цього права можуть охоплюватися поняттями професійної таємниці та адвокатської таємниці, що містяться в законодавстві деяких Сторін, але воно не має на меті обмежуватися ними. Тим не менш, певне втручання в це право може бути можливим відповідно до частини 4 статті 6, зокрема, якщо є обґрунтовані підстави підозрювати, що відповідні адвокати є учасниками злочинів, у вчиненні яких підозрюються їхні клієнти або потенційні клієнти, або що вони сприяли їхньому вчиненню чи приховуванню¹⁰. Аналогічно, заходи, спрямовані проти відмивання

¹⁰ Див., наприклад, ЄСПЛ, *Версіні-Кампінчі та Таня Краснянська проти Франції* (*Versini-Campinchi and Tania Crasniansk v. France*), № 49176/11, 16 червня 2016 року.

грошей та фінансування тероризму, можуть покласти на адвокатів обов'язок повідомляти про підозри та надавати інформацію про клієнта відповідним органам¹¹. Такі зобов'язання, однак, не повинні бути несумісними з виконанням завдання адвоката щодо захисту або представництва клієнта в судовому провадженні або з приводу судового провадження, включаючи надання консультацій щодо порушення або уникнення такого провадження. Крім того, завжди повинні існувати достатні та адекватні гарантії проти свавілля, включаючи право, передбачене пунктами «г» частини 1 статті 9, та ефективний судовий контроль за відповідним втручанням. Цей параграф не має на меті обмежити можливість клієнтів або потенційних клієнтів давати згоду на розкриття інформації або надання свідчень відповідними адвокатами.

51. Частина 4 стосується підстав, на яких можуть накладатися обмеження на здійснення прав, викладених у частинах 1, 2 і 3, а саме, що вони завжди повинні бути встановлені законом і бути необхідними в демократичному суспільстві, як ці поняття тлумачаться в прецедентному праві Європейського суду з прав людини. Зокрема, це вимагає, щоб зміст закону був доступним, а наслідки, що випливають з нього, були передбачуваними. Крім того, за винятком кількох прав, які є абсолютними, Європейський суд з прав людини вбачає необхідність дотримання справедливого балансу між гарантованими правами і свободами та іншими конкуруючими правами та інтересами. Визначаючи, чи існує такий баланс у випадку обмеження права чи свободи, Суд розглядає, чи переслідується легітимна мета, чи існують відповідні та достатні підстави для обмежень, а також чи є пропорційними засоби, що використовуються для досягнення цієї мети. При оцінці відповідності останнім двом вимогам важливим фактором є свобода розсуду. Ці дві вимоги Суд також може разом назвати нагальною суспільною потребою. Якщо обидві ці вимоги задовольняються, можна зробити висновок, що обмеження є необхідним у демократичному суспільстві. Однак, враховуючи важливість збереження конфіденційності відносин між адвокатом і клієнтом, будь-які обмеження вимагатимуть чітких доказів обставин, що їх виправдовують, і вони повинні залишатися винятковими.

52. Частина 5 стосується того, щоб адвокати не страждали від несприятливих наслідків внаслідок ототожнення з їхніми клієнтами або справами їхніх клієнтів. Це положення слід розглядати у поєднанні з частиною 4 статті 9, оскільки дотримання зобов'язання, що випливає з цього положення, буде особливо важливим як засіб забезпечення відсутності негативних наслідків від будь-якого ототожнення адвокатів з їхніми клієнтами або справами їхніх клієнтів. Необхідність забезпечення відсутності таких негативних наслідків є життєво важливою, оскільки ототожнення адвокатів з їхніми клієнтами або справами клієнтів призводить до того, що адвокати стають

¹¹ Див., наприклад, ЄСПЛ, «*Мишо проти Франції*» (*Michaud v. France*), № 12323/11, 6 грудня 2012 року.

об'єктами фізичних нападів, погроз, переслідувань і залякувань, а також до серйозних перешкод і втручання у здійснення їхньої професійної діяльності. Ідентифікація, про яку йдеться в цій частині, може бути результатом, зокрема, заяв політиків, статей та інших матеріалів, опублікованих у засобах масової інформації. Негативні наслідки, на які спрямована ця частина, можуть набувати різних форм, що досягають певного ступеня серйозності, зокрема погрози, фізичні напади або залякування через судові позови, подані приватними особами, а також дисциплінарні, кримінальні або адміністративні провадження¹², у тому числі порушені професійними асоціаціями (див. пункт 76). Цей параграф не має на меті применшити право на свободу вираження поглядів, передбачене статтею 10 Європейської конвенції з прав людини. У деяких країнах захист свободи вираження поглядів також може бути закріплений у національних конституціях, що забезпечує високий рівень захисту свободи вираження поглядів у національному правопорядку. Тому це положення слід застосовувати з урахуванням балансу, якого необхідно досягти зі свободою вираження поглядів.

Стаття 7 - Свобода вираження поглядів

53. Стаття 7 зобов'язує Сторони Конвенції забезпечити адвокатам та їхнім професійним асоціаціям можливість висловлювати свою думку не лише з питань, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності, але й з питань, що стосуються права та його застосування в цілому, включаючи аспекти, пов'язані із захистом і заохоченням прав людини та необхідністю проведення реформ. Таким чином, це посилює гарантії прав на свободу вираження поглядів та мирних зібрань у таких положеннях, як статті 10 та 11 Європейської конвенції з прав людини.
54. Частина 1 стосується можливості адвокатів інформувати громадськість про питання, пов'язані зі справами їхніх клієнтів, а також можливості робити критичні зауваження на основі цієї інформації. Така можливість є важливою, оскільки обговорення таких справ має не лише важливе значення для захисту прав окремих клієнтів, але й тому, що їхня ситуація та поведінка з ними можуть викликати більш широке занепокоєння, наприклад, доцільність або бажаність сфери застосування, дії або способу застосування конкретних правових норм, недоліки або зловживання у функціонуванні системи правосуддя та проблеми у виконанні конституційних та міжнародних зобов'язань щодо прав людини і основоположних свобод.
55. Водночас визнається, що професійні обов'язки, вимоги відправлення правосуддя та право на повагу до приватного життя (як клієнтів, так і

¹² Це може включати стратегічні позови відповідно до Рекомендації CM/Rec(2024)2 Комітету міністрів державам-членам щодо протидії використанню стратегічних позовів проти участі громадськості (SLAPPs).

інших осіб, залучених до провадження) можуть виправдовувати певні обмеження на надання інформації, пов'язаної зі справою. Так, це може бути у випадках, коли розкриття певної інформації в певний момент може мати шкідливий вплив на хід провадження або поставити під загрозу кримінальне розслідування. Аналогічно, розкриття інформації може бути недоречним, якщо це суперечитиме підставам, на яких вона була отримана, наприклад, якщо одна зі сторін пропонує врегулювати провадження або укласти угоду про визнання винуватості. Крім того, розкриття певних деталей про сторони та інших осіб, які беруть участь у конкретному провадженні, може розглядатися як невинуватене втручання в їхнє приватне життя, навіть через тривалий час після його завершення. Крім того, спосіб, у який адвокати розкривають інформацію про справу, в деяких випадках може розглядатися як такий, що суперечить стандартам, яких очікують від професіонала, що працює в системі правосуддя. Однак будь-які такі обмеження завжди повинні бути передбачені законом і бути необхідними в демократичному суспільстві.

56. Частина 2 стосується здатності адвокатів та їхніх професійних асоціацій вирішувати питання, що становлять загальний інтерес для права і практики, які не обов'язково ґрунтуються на обставинах конкретних справ або які можна побачити у справах, в яких вони самі не беруть участі. Безумовно, їхня професійна роль означає, що вони мають всі підстави привертати увагу до проблем, пов'язаних з конкретними правовими положеннями або судовими рішеннями, а також з різними аспектами функціонування системи правосуддя, які стосуються або впливають на професію адвоката, і пропонувати можливі шляхи їх вирішення. Можливість вносити пропозиції щодо реформ, заснованих, зокрема, на судових рішеннях, не слід розуміти як оспорювання прав сторін, визначених у цих судових рішеннях, а скоріше як використання їх для інформування про можливу необхідність реформ у конкретних адміністративних та законодавчих сферах, з якими вони пов'язані. Слід зазначити, що зобов'язання щодо прозорості, покладені на адвокатів, які діють як «лобісти», у розумінні цього терміну в Рекомендації СМ/Рес(2017)2 Комітету Міністрів Ради Європи щодо правового регулювання лобістської діяльності в контексті прийняття публічних рішень, є сумісними з цим положенням.

57. Обов'язок Сторін звертатися до професійних асоціацій за консультаціями у законодавчому процесі, передбачений частиною 3 статті 4, ґрунтується не лише на принципі, але й на практичних міркуваннях. Професійні асоціації, що складаються з практикуючих адвокатів, мають глибокі знання та розуміння правової системи в частині, що стосується їхньої професії та можливого впливу нового законодавства. Законодавство може бути безпосередньо пов'язане з професійною діяльністю адвокатів, але також може впливати на здійснення ними професійної діяльності,

наприклад, законодавство, що накладає зобов'язання щодо протидії відмиванню грошей. Таке законодавство, як правило, вимагає від адвокатів повідомляти про підозрілу фінансову діяльність, здійснювати належну перевірку клієнтів та вести облік фінансових операцій, що передбачено законами про боротьбу з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом.

58. Крім того, професійні асоціації відіграють ключову роль у підтримці стандартів та етики професії адвоката. Їх участь у розробці та перегляді професійних стандартів поведінки та інших нормативно-правових актів допомагає підтримувати високі професійні стандарти та довіру суспільства до правової системи. Правове середовище, в якому працюють адвокати, постійно розвивається, і професійні асоціації можуть забезпечити проактивний підхід для ефективної адаптації професії до цих змін, часто шляхом інформування своїх членів та громадськості про ці зміни та забезпечення плавного переходу у разі запровадження нових законів та нормативно-правових актів.
59. Роль професійних асоціацій та їхніх адвокатів також передбачає відповідальність за забезпечення захисту прав людини і основоположних свобод та сприяння верховенству права, від якого залежить такий захист. Цей обов'язок адвокати та їхні професійні асоціації частково виконують, сприяючи підвищенню обізнаності громадськості з проблемами у сфері права та практики, про які їм стає відомо, а потім заохочуючи до прийняття рішень щодо їх вирішення. Тому було б недоречно, якби виявлення таких проблем та сприяння їх вирішенню розглядалося як узурпація певним чином ролі законодавчої чи виконавчої влади. Більше того, немає жодних підстав для встановлення будь-яких обмежень на здійснення такої діяльності адвокатами чи їхніми професійними асоціаціями.

Стаття 8 – Дисципліні провадження

60. Стаття 8 зобов'язує Сторони Конвенції забезпечити дотримання певних вимог щодо підстав для дисциплінарного провадження проти адвокатів, процедури, якої слід дотримуватися при вирішенні питання про порушення такого провадження, а також санкцій, які можуть бути застосовані у разі негативного результату такого провадження. Дотримання цих вимог має важливе значення для запобігання, як це іноді трапляється, зловживанню дисциплінарним процесом з метою погроз, переслідування чи залякування адвокатів або для іншого перешкоджання чи втручання у здійснення ними професійної діяльності. Це положення не поширюється на процедури розгляду скарг на адвокатів, за винятком випадків, коли вони автоматично пов'язані з дисциплінарними проступками.
61. Частина 1 стосується встановлення певних обмежень щодо підстав, на яких може ґрунтуватися дисциплінарне провадження проти адвокатів, а саме, що вони повинні бути встановлені законом і відповідати правам і свободам, закріпленим у Європейській конвенції з прав людини. За умови

дотримання вимоги «встановлені законом», точне джерело відповідних стандартів не має значення, так що вони можуть міститися, наприклад, у законодавстві або підзаконних актах, а також у професійних стандартах поведінки, прийнятих професійними асоціаціями. Більше того, частина 1 не стосується змісту будь-яких підстав, які можуть бути застосовані до адвокатів, що мають право здійснювати адвокатську діяльність у певній юрисдикції, за винятком випадків, коли вони можуть суперечити певним правам і свободам, передбаченим Європейською конвенцією з прав людини, що унеможлиблює, наприклад, прийняття підстав, які можуть призвести до накладення дисциплінарного стягнення за здійснення права на свободу вираження поглядів і свободу мирних зібрань, якщо в певних випадках це право буде захищене статтями 10 і 11 Європейської конвенції з прав людини, як це, наприклад, сталося у справах «Езелен проти Франції»¹³ (*Ezelin v. France*) та «Рогальський проти Польщі»¹⁴ (*Rogalski v. Poland*). Однак визнається, що, окрім недоліків у здійсненні професійної діяльності, певна поведінка адвокатів у приватному житті може розцінюватися як така, що ганьбить професію, а отже, є підставою для притягнення їх до дисциплінарної відповідальності. Однак будь-яке таке дисциплінарне провадження не повинно ґрунтуватися на загальних і розпливчастих формулюваннях, що допускають широке тлумачення, як це було встановлено, наприклад, у справі «Гулієв проти Азербайджану» (*Guliyev v. Azerbaijan*)¹⁵, коли справа була порушена проти прокурора у зв'язку з особистими стосунками.

62. Пункт «а» частини 2 стосується органу, відповідального за розгляд і прийняття рішення щодо будь-якого дисциплінарного провадження, порушеного проти адвоката. З цією метою він передбачає можливість вибору Стороною одного з трьох різних типів органів: дисциплінарний комітет, створений відповідною професійною асоціацією, незалежний і неупереджений орган або незалежний і неупереджений суд чи трибунал, створений відповідно до закону. Хоча вибір органу є справою Сторони, який би орган не був обраний, він повинен відповідати вимогам незалежності та неупередженості, як ці поняття тлумачаться в практиці Європейського суду з прав людини. Якщо дисциплінарне провадження здійснюється органом, незалежність якого не гарантується в обсязі, передбаченому статтею 6 Європейської конвенції з прав людини, ця вимога має бути виконана на етапі подальшого оскарження відповідно до пункту «г» частини 2, тобто в суді або трибуналі з повним правом перегляду, відповідно до практики Європейського суду з прав людини, що стосується статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Це положення не має на меті виключити національні правила щодо складу

¹³ ЄСПЛ, «Езелін проти Франції» (*Ezelin v. France*), № 11800/85, 26 квітня 1991 року.

¹⁴ ЄСПЛ, «Рогальський проти Польщі» (*Rogalski v. Poland*), № 5420/16, 23 березня 2023 року.

¹⁵ ЄСПЛ, «Гулієв проти Азербайджану» (*Guliyev v. Azerbaijan*), № 54588/13, 6 липня 2023 року.

- дисциплінарного органу. У деяких країнах до складу дисциплінарних органів адвокатури призначаються судді або представники громадськості.
63. Пункт «б» частини 2 стосується часу, необхідного для прийняття рішення щодо будь-якого дисциплінарного провадження, порушеного проти адвокатів. Якщо процес невинувато затягується, адвокати, які беруть участь у ньому, залишаються в стані невизначеності, що може перешкоджати або заважати їм здійснювати свою професійну діяльність. Це не означає, що провадження слід прискорювати, оскільки це може призвести до судової помилки. Тим не менш, провадження повинно здійснюватися без зайвих затримок, які ставлять під загрозу його ефективність та довіру до нього. Оцінка розумності тривалості конкретного провадження повинна ґрунтуватися на підході, прийнятому в практиці Європейського суду з прав людини при застосуванні ним частини 1 статті 6 Європейської конвенції з прав людини.
64. Пункт «в» частини 2 стосується способу, в який здійснюється будь-яке дисциплінарне провадження, порушене проти адвокатів. Зокрема, він вимагає, щоб це відбувалося у спосіб, який відповідає вимогам частини 1 статті 6 Європейської конвенції з прав людини, з додатковим уточненням, що адвокати, щодо яких порушено справу, повинні мати право на отримання консультацій, допомоги або представництво адвокатом за власним вибором. Будь-яке рішення щодо конкретної ролі, яку має відігравати адвокат, безсумнівно, ґрунтуватиметься на характері та складності конкретного дисциплінарного провадження. Провадження не обов'язково вимагатиме усних слухань. Однак воно, безумовно, буде необхідним, якщо є оспорювані факти і питання достовірності або характеру, а також якщо можлива санкція, яка може бути застосована, вплине на професійну репутацію відповідних адвокатів.
65. Пункт «г» частини 2 стосується можливості адвокатів оскаржувати в суді або трибуналі рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності, прийняте будь-яким органом, обраним відповідно до пункту «а» частини 2. Це важливо навіть у випадку застосування незначного стягнення, наприклад, попередження, оскільки воно може вплинути на результат подальшого розгляду справи. Однак у таких випадках доцільно застосовувати спрощену процедуру. На відміну від цього, у разі накладення штрафу або будь-яких обмежень, що впливають на право здійснювати адвокатську діяльність, будь-яке оскарження рішення суду повинно розглядатися в апеляційному суді, але в інших випадках повинна існувати можливість або оскаржити його, або переглянути його в порядку судового контролю (це тип судової справи в США та Великобританії, в якій суддя (або судді) перевіряє законність рішення або дії, вчиненої органом державної влади). Визначення права адвокатів оскаржувати результати дисциплінарних проваджень не повинно перешкоджати наданню аналогічної можливості іншим учасникам цих проваджень.

66. Частина 3 стосується встановлення певних обмежень щодо санкцій, які можуть бути застосовані, якщо одна або більше підстав для дисциплінарного провадження були підтверджені у спосіб, що відповідає вимогам, зазначеним у частині 2. Загалом, це не стосується типу санкцій, які можуть бути застосовані. Скоріше, необхідно, щоб характер будь-якої накладеної санкції відповідав принципам законності, недискримінації та пропорційності. Таким чином, будь-яка санкція, що накладається, повинна бути виважено підібрана за відповідне дисциплінарне порушення на момент, коли воно сталося. Крім того, на вибір або ступінь накладеного стягнення не повинні впливати сторонні міркування, пов'язані з характеристиками, думкою або статусом відповідного адвоката. Крім того, вибір або ступінь санкції, що накладається в конкретному випадку, ніколи не повинен бути більш суворим, ніж це обумовлено тяжкістю порушенням, про яке йдеться. Зокрема, обмеження права на заняття адвокатською діяльністю має накладатися лише за повторні, тривалі або серйозні порушення професійних стандартів, а будь-яка заборона на заняття адвокатською діяльністю має накладатися лише за найсерйозніші порушення професійних стандартів.

Стаття 9 - Заходи захисту

67. Стаття 9 зобов'язує Сторони забезпечити вжиття певних заходів та утримання від певних дій з метою захисту адвокатів у низці конкретних ситуацій, коли вони є особливо вразливими до зловживань, а також забезпечити захист адвокатів та їхніх професійних асоціацій від нападів, погроз, переслідувань чи залякувань або іншого перешкоджання чи втручання у здійснення ними своєї професійної діяльності. Заходи, передбачені частинами 1 і 2, можуть бути обмежені лише тією мірою, якою це встановлено законом і є необхідним у демократичному суспільстві для запобігання, розслідування чи судового переслідування злочинів або для захисту прав інших осіб.

68. Пункт «а» частини 1 стосується можливості адвокатів мати доступ до адвоката за власним вибором у разі позбавлення їх свободи з будь-якої причини. Він закріплює право на такий доступ та обов'язок інформувати про це особу, позбавлену волі, який Європейський суд з прав людини визнав таким, що впливає з частин 1 і пункту «в» частини 3 статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Такий доступ, як правило, має відбуватися до допиту адвокатів, оскільки позбавлення волі пов'язане з можливим кримінальним провадженням. Більше того, як і у випадку з правом на доступ відповідно до пункту «в» частини 1 статті 6 Конвенції, можливість доступу до адвоката може бути відкладена лише з вагомих і конкретних причин, що ґрунтуються на конкретних обставинах справи, і тоді будь-яке таке відкладення повинно бути тимчасовим.

69. Пункт «б» частини 1 стосується можливості адвокатів вимагати, щоб професійна асоціація була поінформована про те, що вони були позбавлені волі з будь-якої причини, включаючи правові підстави для цього кроку і

місце, де вони утримуються під вартою. Вимога щодо інформування професійної асоціації «без невиправданої затримки» означає, що це не обов'язково має відбуватися так само швидко, як під терміном «негайно». Проте, як і у випадку з пунктом «а» частини 1, затримка в інформуванні професійної асоціації повинна бути можлива лише з поважних і конкретних причин, виходячи з конкретних обставин справи, і тоді будь-яка така затримка не повинна перевищувати декількох днів, за винятком надзвичайних ситуацій. Необхідність інформування професійної асоціації про позбавлення волі адвокатів полягає в тому, щоб вона могло виконувати свою роль у представництві інтересів адвокатів та їхньої професії, зокрема, шляхом забезпечення того, щоб позбавлення волі не було необґрунтованим.

70. Пункт «в» частини 1 стосується права адвокатів на присутність представника професійної асоціації або незалежного адвоката щоразу, коли вони, їхні приміщення, транспортні засоби або пристрої підлягають обшуку, а також коли документи, інші види інформації та обладнання будь-якого виду, якщо вони використовуються для їхньої професійної діяльності, підлягають обшуку, вилученню та копіюванню. Це також поширюється на приватні приміщення або інші місця і пристрої, де адвокати зберігають професійні документи і дані, що стосуються їхніх клієнтів. Ця можливість посилює процесуальну гарантію, якої необхідно дотримуватися відповідно до статті 8 Європейської конвенції з прав людини, коли приміщення, транспортні засоби, пристрої, документи та дані адвокатів підлягають обшуку та вилученню. Це також є аспектом захисту права, передбаченого пунктом «в» частини 3 статті 6 Конвенції. Присутність представника професійної асоціації або незалежного адвоката не повинна бути формальністю, оскільки вони повинні мати можливість здійснювати свою наглядову функцію і заперечувати проти огляду та вилучення конкретних предметів, на які поширюється право, передбачене пунктом «в» частини 3 статті 6 Конвенції. Хоча за невідкладних ситуацій може статися, що вилучення матеріалів відбудеться без присутності представника професійної асоціації або незалежного адвоката, не повинно проводитися жодного дослідження цих матеріалів для визначення того, що може бути збережено з метою запобігання, розслідування або кримінального переслідування злочину без присутності такої особи, яка має можливість заперечити проти огляду та вилучення певних предметів. Однак у контексті цього положення копіювання не охоплює створення дзеркальної копії даних за обставин, коли її неможливо дослідити до подальшого розгляду справи в суді¹⁶. Більше того, така присутність не є обов'язковою, якщо під час обшуку або вилучення не проводилося дослідження або копіювання будь-яких матеріалів, а вони будуть лише відсіяні під час судового розгляду, як, наприклад, у справі *«Мірмотахари*

¹⁶ ЄСПЛ, рішення у справі *«Сяргави проти Естонії» (Särgava v. Estonia)*, № 698/19, 16 листопада 2021 року, § 100, де така процедура розглядалася як можлива гарантія проти маніпулювання даними.

*проти Норвегії*¹⁷ (*Mirmotahari v. Norway*). У таких випадках, як було чітко зазначено у справі «*Волланд проти Норвегії*» (*Wolland v. Norway*)¹⁸, не повинно бути невинуватених затримок у поверненні обладнання або даних відповідним адвокатам. Можливість адвокатів мати присутнього представника професійної асоціації або незалежного адвоката не є правом вибору для адвоката, тобто Сторони можуть встановити на свій вибір, що або представник професійної асоціації чи незалежний адвокат повинні бути присутніми, або що адвокат може обирати між незалежним адвокатом або представником професійної асоціації. Це положення не впливає на національні положення, що вимагають присутності як представника професійної асоціації, так і незалежного адвоката. Обшуки, охоплені цим положенням, не включають перевірки безпеки, такі як перевірки в аеропортах та в'язницях.

71. Пункт «г» частини 1 стосується необхідності інформування відповідних адвокатів про права, передбачені пунктами «а», «б» і «в» частини 1, у разі позбавлення волі або перед проведенням обшуку, вилученням чи копіюванням документів. Як зазначалося вище щодо пункту «а» частини 1, це положення посилює право бути поінформованим про право на доступ до адвоката відповідно до частин 1 і пункту «в» частини 3 статті 6 Європейської конвенції з прав людини.
72. Частина 2 стосується можливості піддавати адвокатів або адвокатські асоціації перевіркам або іншим заходам відповідно до нагляду за професією і, зокрема, з метою захисту інтересів клієнтів (наприклад, для забезпечення того, щоб кошти, довірені ними адвокатам, не використовувалися не за призначенням або щоб їхні справи були захищені у разі дискваліфікації адвокатів або втрати ними можливості здійснювати свою діяльність з інших причин). Такий нагляд або заходи не вважаються обшуками або вилученнями для цілей пункту «в» частини 1 статті 9 Конвенції. У деяких країнах такі перевірки та заходи можуть здійснюватися професійними асоціаціями, тоді як в інших цю функцію можуть виконувати інші органи. Хоча Європейський суд з прав людини і занепокоєний різним контекстом проведення перевірок антимонопольним органом, у справі «ЮЕйБі Кеско Сенукай Лісвенія проти Литви» (*UAB Kesko Senukai Lithuania v. Lithuania*)¹⁹ чітко зазначив, що вимога підкоритися перевірці є втручанням у права, захищені статтею 8 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Це, ймовірно, також стосується деяких інших заходів, передбачених цією частиною (наприклад, тих, що тимчасово або постійно зупиняють подальшу діяльність адвокатської практики або адвокатської фірми).

¹⁷ ЄСПЛ, «*Мірімотахарі проти Норвегії*» (*Mirmotahari v. Norway*), № 30149/19, 8 жовтня 2019 року, § 24.

¹⁸ ЄСПЛ, «*Волланд проти Норвегії*» (*Wolland v. Norway*), № 39731/12, 17 травня 2018 року.

¹⁹ ЄСПЛ, «ЮЕйБі Кеско Сенукай Лісвенія проти Литви» (*UAB Kesko Senukai Lithuania v. Lithuania*), № 19162/19, 4 квітня 2023 року.

Очікується, що подальша ясність щодо сфери дії, функціонування та застосування статті 9 з'явиться в міру розвитку і вдосконалення судової практики щодо цієї статті. Хоча перевірки та інші заходи можуть мати законну мету захисту прав інших осіб, на практиці повинні існувати і дотримуватися адекватні гарантії проти можливих зловживань. Такі гарантії повинні відповідати вимогам статей 6 і 8 Європейської конвенції з прав людини. Вони можуть, наприклад, стосуватися надання дозволу на проведення перевірки або інших заходів, а також обмеження обсягу інформації, яку можна вивчати, копіювати або вилучати. Ці гарантії будуть особливо важливими, якщо перевірка або інші заходи можуть стосуватися будь-якої інформації або матеріалів, що підпадають під виняток з-під дії пункту «в» частини 3 статті 6 Конвенції. Застосування заходів, що впливають на постійну здатність юридичної практики функціонувати, може також вплинути на права адвокатів, передбачені статтею 6 Європейської конвенції з прав людини, що дає їм право на захист у незалежному суді або трибуналі.

73. Пункт «а» частини 3 стосується можливості професійних асоціацій - з урахуванням обмежень, передбачених законом і необхідних у демократичному суспільстві для запобігання, розслідування та судового переслідування злочинів або для захисту прав інших осіб - мати доступ до адвокатів, які були позбавлені волі з будь-якої причини. Це право залежить від можливості адвокатів звернутися до професійних асоціацій з проханням надати їм доступ до них через представника. Будь-який такий доступ, як правило, повинен бути «ефективним», як цей термін розуміється в практиці Європейського суду з прав людини. Відтермінування доступу повинно бути можливим лише з вагомих і конкретних причин, що ґрунтуються на конкретних обставинах справи, і тоді будь-яке таке відтермінування повинно бути тимчасовим. Хоча не всі адвокати можуть належати до професійної асоціації, такі асоціації, зрозуміло, будуть занепокоєні необхідністю захисту всіх адвокатів від зловживань.
74. Пункт «б» частини 3 стосується необхідності інформування професійних асоціацій про випадки нападів на адвокатів або їх вбивств за обставин, коли вони не можуть зробити це самостійно. Необхідність інформування про такі випадки стосується лише тих випадків, коли є підстави вважати, що це сталося у зв'язку з їхньою професійною діяльністю, і правоохоронні органи знають про такі ситуації, насамперед, коли розпочато кримінальне розслідування. Ці органи зобов'язані надавати лише ту інформацію, яку вони, як можна обґрунтовано очікувати, мають у своєму розпорядженні, і за умови, що збір такої інформації не створить нереального тягаря (наприклад, інформацію, яка знаходиться в їхньому розпорядженні, але не вимагає регулярного проактивного та обширного дослідження з боку різних органів влади по всій країні). Крім того, не слід очікувати, що правоохоронні органи будуть інформувати професійні асоціації, якщо такі ситуації вже широко висвітлювалися в ЗМІ. Професійні асоціації потребуватимуть такої інформації - яка повинна стосуватися конкретних

випадків нападів, а не просто передбачати надання періодичних статистичних оглядів - якщо вони хочуть виконувати роль, визнану за ними у статті 4 Конвенції. Ця інформація повинна надаватися «без невинуватої затримки». Однак обов'язок надавати відповідну інформацію виникає лише тоді, коли буде встановлено, що дійсно є підстави вважати, що напад був пов'язаний з професійною діяльністю відповідних адвокатів, що не завжди може бути очевидним одразу.

75. Пункт «в» частини 3 стосується можливості професійних асоціацій бути присутніми на слуханнях у зв'язку з провадженнями, порушеними проти адвокатів. Така можливість є важливим запобіжником проти можливості зловживання такими провадженнями як засобом погрози або залякування адвокатів чи іншого неналежного перешкоджання або втручання у зв'язку зі здійсненням ними своєї професійної діяльності. Ця можливість буде залежати від будь-якого виключення громадськості з процесу, оскільки це буде відповідати прецедентному праву Європейського суду з прав людини щодо обмежень права на публічний розгляд відповідно до частини 1 статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Крім того, термін «провадження» не поширюється на проведення слідчих дій щодо відповідних адвокатів.

76. Пункт «а» частини 4 стосується необхідних заходів, які слід вжити для забезпечення того, щоб адвокати та їхні професійні асоціації могли здійснювати свою професійну діяльність і користуватися своїми правами, передбаченими статтею 7, не стаючи об'єктом нападів, погроз, переслідувань і залякувань або іншим чином не зазнаючи неправомірного перешкоджання чи втручання. Це впливає з Принципу 17 Основних принципів ООН, що стосуються ролі адвокатів, який закликає держави забезпечувати захист адвокатів, коли їхня безпека перебуває під загрозою внаслідок виконання ними своїх функцій. Адвокати зазнають переслідувань, коли хтось неодноразово поводить таким чином, що змушує їх відчувати страх, страждання або загрозу, і ця поведінка пов'язана з їхньою професійною діяльністю. Неправомірне перешкоджання або втручання може бути результатом зловживання юридичними процедурами (наприклад, тими, про які йдеться в Рекомендації CM/Rec(2024)2 Комітету міністрів державам-членам щодо протидії використанню стратегічних позовів проти участі громадськості (SLAPPs)) або зловживання службовими повноваженнями (наприклад, ініціювання дисциплінарного, кримінального або адміністративного провадження, а також запровадження імміграційного контролю або обмежень на користування майном, якщо це не є обґрунтованим). Хоча всі згадані види поведінки в багатьох випадках будуть спрямовані саме на адвокатів та їх професійні асоціації, їх застосування щодо членів сім'ї також слід вважати охопленими, якщо очевидно, що метою є вплив на поведінку адвокатів та професійних асоціацій, яких вони стосуються. Зобов'язання забезпечити,

щоб адвокати та їхні професійні асоціації не були об'єктом такої поведінки, однаково стосується як органів державної влади, так і приватних осіб та організацій. Хоча така поведінка, можливо, в першу чергу буде приписуватися державним органам і посадовим особам, зобов'язання не допускати переслідування адвокатів та їхніх професійних асоціацій однаково стосується і приватних осіб та організацій. Сторони самі визначають, які заходи можуть знадобитися з метою захисту адвокатів та їхніх професійних асоціацій. Хоча однією з можливостей може бути встановлення конкретних кримінальних заборон на певні форми поведінки, використання існуючих, більш загальних складів злочинів та інших заходів може бути достатнім для цієї мети. Наприклад, у Сторонах, де «переслідування» або «залякування» не є кримінально караними поняттями, Сторони не зобов'язані криміналізувати їх на підставі цього положення. Однак вони повинні вжити заходів для запобігання таким видам зловживань, наприклад, шляхом надання цивільних засобів правового захисту, включаючи можливість отримати обмежувальний судовий припис проти особи, відповідальної за переслідування або залякування. Крім того, якщо певна поведінка є кримінально караною, важливо, щоб були вжиті відповідні заходи як для запобігання такій поведінці, так і для покарання за її вчинення відповідними покараннями, якщо це виправдано після розслідування, необхідного відповідно до пункту «в» частини 4.

77. Пункт «б» частини 4 стосується підтвердження того, що Сторони та органи, які діють від їхнього імені, зобов'язані утримуватися від участі в діях, зазначених у пункті «а» частини 4.
78. Пункт «в» частини 4 стосується реагування, яке необхідне, коли є підстави вважати, що поведінка, зазначена в пункті «а» частини 4, становить кримінальне правопорушення в тому сенсі, як його розуміє Європейський суд з прав людини при застосуванні частини 1 статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У таких випадках очікується, що це має призвести до ефективного розслідування відповідної поведінки, причому таке розслідування повинно мати такий самий характер, як і розслідування відповідно до процесуальних зобов'язань, що випливають зі статей 2 і 3 Європейської конвенції з прав людини. Це означає, що розслідування має бути швидким і ретельним, незалежним від особи або органу, щодо якого ведеться розслідування, таким, в якому передбачувана жертва може брати ефективну участь, і таким, що може призвести до кримінального переслідування, коли це виправдано.
79. Частина 5 стосується необхідності для Сторін утримуватися від вжиття заходів або схвалення практики, які б підривали незалежність і самоврядний характер професійних асоціацій. Таким чином, вона пов'язана із зобов'язанням, що міститься в частині 1 статті 4 Конвенції.

Його підтвердження в цьому положенні має на меті підкреслити, що вжиття заходів і практики, про які йдеться, обов'язково сприятиме підриву захисту незалежності та самоврядування професійних асоціацій адвокатів.

Розділ III - Механізм моніторингу

80. Глава III Конвенції містить положення, спрямовані на забезпечення ефективної імплементації Конвенції Сторонами. Механізм моніторингу, передбачений Конвенцією, покликаний охопити сферу дії цієї Конвенції. Конвенція засновує Групу експертів із захисту професії адвоката (ГРАВО), яка є експертним органом, що складається з незалежних і висококваліфікованих експертів у галузі професії адвоката та захисту адвокатів, із завданням здійснення моніторингу виконання цієї Конвенції Сторонами. Конвенція також засновує Комітет Сторін, який складається з представників Сторін Конвенції.

Стаття 10 - Група експертів із захисту професії адвоката

81. Частина 1 окреслює основну функцію ГРАВО, яка полягає в моніторингу виконання Конвенції Сторонами.

82. У частині 2 зазначено, що кандидати до ГРАВО висувуються Сторонами та обираються Комітетом Сторін, створеним відповідно до статті 11. Сторони можуть вирішувати, як найкраще організувати національну процедуру відбору їхніх кандидатів, і з метою забезпечення прозорості та участі, можливо, побажають проконсультуватися з професійними асоціаціями адвокатів щодо цієї процедури. До складу ГРАВО входять щонайменше 8 та щонайбільше 12 членів.

83. Частина 3 встановлює критерії обрання членів ГРАВО залежно від кількості ратифікацій Конвенції.

84. У частині 4 підкреслюються основні компетенції експертів, що входять до складу ГРАВО, а також основні критерії їх обрання, які можна підсумувати наступним чином: «незалежність та компетентність». Зокрема, члени ГРАВО повинні представляти відповідних суб'єктів та організації, що працюють у сфері захисту професії адвоката. Склад має бути збалансованим між різними правовими системами, статями та географічними регіонами. Наявність представників різних правових систем є важливою з огляду на те, що кожна правова система має свої способи організації професії адвоката. З тих же причин важливим є дотримання географічного балансу. Окрім представництва різних правових систем, важливо, щоб особи, які є членами ГРАВО, мали певні якості та кваліфікацію. Одним з найважливіших аспектів є їхні моральні якості. З цією метою необхідно встановити, що кандидати в члени ГРАВО завжди дотримувалися високих етичних стандартів і демонстрували добросовісність у своїй професійній та особистій поведінці. Крім того, кандидати повинні мати підтверджений список професійного досвіду в питаннях, що стосуються захисту адвокатів. Це включає в себе досвід

юридичної практики, адвокатської діяльності, наукової діяльності або розробки політики, з чітким фокусом на питаннях, що стосуються прав адвокатів. Якщо кандидат, запропонований Стороною, працює в органі державної влади, він або вона буде засідати незалежно і не представлятиме інтереси зазначеної Сторони. У разі висунення кандидатів від партій до складу Комісії можуть входити, наприклад, представники професійних асоціацій та неурядових організацій. Важливо також забезпечити гендерний баланс серед членів ГРАВО.

85. У частині 5 зазначено, що порядок обрання членів ГРАВО (але не самі вибори членів, які здійснюються Комітетом Сторін) визначається Комітетом міністрів Ради Європи. Це зрозуміло, оскільки процедура виборів є важливою частиною застосування Конвенції. Оскільки Конвенція є Конвенцією Ради Європи, розробники прийшли до висновку, що така функція все ж таки має бути покладена на Комітет міністрів, а самі Сторони будуть відповідати за обрання членів ГРАВО. Перед прийняттям рішення про процедуру виборів Комітет міністрів повинен проконсультуватися з усіма Сторонами і отримати їхню одностайну згоду. Така вимога визнає, що всі Сторони Конвенції повинні мати можливість визначати таку процедуру і перебувати в рівних умовах.
86. У частині 6 зазначено, що ГРАВО встановлює власні правила процедури. До їх прийняття застосовуються правила, що містяться в Резолюції CM/Res (2021)3 Комітету міністрів про міжурядові органи та підпорядковані органи, їх повноваження та методи роботи, *mutatis mutandis*, відповідно до статті 2 Резолюції.
87. Мета частини 7 полягає в тому, щоб дозволити всім членам делегацій, які відвідують країни, передбачені в частині 3 статті 12, бути в рівних умовах і користуватися однаковими привілеями та імунітетами. Генеральна угода про привілеї та імунітети Ради Європи відкрита лише для держав-членів. Однак Конвенція також відкрита для держав, які не є членами Ради Європи. Що стосується інших конвенцій Ради Європи, які передбачають відвідування країн, то зазвичай Комітет міністрів звертається до держав, які не є членами Ради Європи, з проханням підписати двосторонню угоду, що призводить до тривалого процесу, який може затримати їхнє приєднання до конвенції. З цієї причини, а також як запобіжний захід на майбутнє, це положення безпосередньо включено до тексту Конвенції, щоб уникнути тривалої процедури переговорів щодо укладення двосторонніх угод з державами, які не є її членами.

Стаття 11 - Комітет Сторін

88. Стаття 11 встановлює інший елемент цієї системи моніторингу - політичний орган («Комітет Сторін»), що складається з представників Сторін Конвенції. Сторони докладають зусиль для досягнення гендерного балансу в його складі (частина 1).
89. Комітет Сторін скликається вперше Генеральним секретарем Ради Європи протягом року після набуття чинності Конвенцією з метою обрання членів

ГРАВО. У подальшому він збирається на вимогу третини Сторін, Генерального секретаря Ради Європи або Голови Комітету Сторін (частина 2).

90. Створення цього органу забезпечить рівну участь усіх Сторін у процесі прийняття рішень і в процедурі моніторингу Конвенції, а також посилить співпрацю всередині ГРАВО і між Сторонами та ГРАВО для забезпечення належної та ефективної імплементації Конвенції.
91. Комітет Сторін відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної імплементації Конвенції, сприяючи співробітництву та діалогу між Сторонами, просуваючи цілі та принципи Конвенції, а також відстежуючи, як Сторони виконують висновки ГРАВО, адресовані кожній Стороні.
92. У частині 3 зазначено, що Комітет Сторін встановлює власні правила процедури. До їх прийняття застосовуються правила, що містяться в Резолюції СМ/Res (2021)3 Комітету міністрів про міжурядові органи та підпорядковані органи, їх повноваження та методи роботи, *mutatis mutandis*, відповідно до статті 2 цієї Резолюції.

Стаття 12 - Порядок дій

93. Стаття 12 детально описує функціонування процедури моніторингу та взаємодію між ГРАВО та Комітетом Сторін.
94. У частині 1 чітко зазначено, що процедура оцінювання поділена на раунди і що ГРАВО обирає положення Конвенції, на яких буде зосереджений моніторинг. Ідея полягає в тому, що на початку кожного раунду ГРАВО самостійно обирає положення Конвенції, які вона буде моніторити протягом відповідного періоду. Раунди повинні бути достатньої тривалості, щоб не становити значного навантаження для Сторін, бажано, щоб вони були не коротшими за п'ять років. ГРАВО визначить найбільш підходящі засоби для проведення оцінки. Це можуть бути опитувальники або будь-які інші запити на інформацію.
95. У частині 2 чітко зазначено, що відповідна Сторона повинна відповідати на запити ГРАВО. ГРАВО також може отримувати інформацію від громадянського суспільства, включаючи професійні асоціації адвокатів, та від міжнародних експертних механізмів, таких як спеціальні доповідачі Організації Об'єднаних Націй.
96. У частині 3 підкреслюється, що, крім того, ГРАВО може організовувати візити до країн. Автори проекту хотіли пояснити, що візити до країн мають бути лише допоміжним засобом моніторингу, і що вони повинні здійснюватися у разі крайньої необхідності, а саме у двох конкретних випадках: 1) якщо отриманої інформації недостатньо і немає інших можливих способів достовірного отримання інформації; або 2) якщо ГРАВО отримує достовірну інформацію, що вказує на ситуацію, коли проблеми вимагають негайної уваги для запобігання або обмеження масштабу або кількості серйозних порушень Конвенції відповідно до частини 2 статті 13. Візити до країн повинні бути організовані у співпраці з компетентними органами відповідної Сторони, що означає, що вони

проводяться заздалегідь, а дати визначаються у співпраці з національними органами влади, які повідомляються своєчасно. З метою забезпечення більшої гнучкості і там, де це вважається доцільним, візити до країни в режимі онлайн можуть бути задовільним способом отримання додаткової інформації, необхідної від відповідних органів влади та інших зацікавлених сторін, таких як професійні асоціації, НУО та інші відповідні органи, для підготовки доповіді про виконання Конвенції Сторонами. Незалежно від того, чи відбувається візит до країни онлайн, чи на місці, він має бути спрямований на ті сфери, які потребують роз'яснень або пов'язані з невідкладністю ситуації відповідно до частини 2 статті 13. Для цілей візиту до країни делегація може залучати незалежного національного експерта, якщо цього вимагає складність ситуації в країні.

97. Відповідно до частини 4, візити до країн здійснюватимуться під керівництвом делегації ГРАВО. Під час візитів на місця делегація ГРАВО повинна користуватися свободою пересування у відповідній юрисдикції, а отже, їй не повинні перешкоджати у відвідуванні місць, де були виявлені проблеми щодо захисту адвокатів (частина 4 «i»). Під час візитів на місця та онлайн візитів до країн делегація також повинна мати можливість контактувати з державними органами, роль та обов'язки яких пов'язані з професією адвоката. Це стосується органів виконавчої, законодавчої та судової влади, а також компетентних незалежних державних органів (наприклад, омбудсменів, незалежних національних правозахисних установ) (частина 4 «ii»). Делегація повинна мати свободу обирати зацікавлені сторони, з якими вона бажає провести інтерв'ю, та проводити інтерв'ю наодинці з представниками громадянського суспільства та професійних асоціацій, а також адвокатами, які можуть перебувати під вартою (частина 4 «iii»). Делегація повинна користуватися свободою запитувати матеріали, що мають відношення до її мандату, і отримувати доступ до них, якщо тільки не буде надано обґрунтованих підстав для відмови в наданні певних документів (наприклад, конфіденційних документів, що є частиною поточних розслідувань або судового переслідування). Делегація повинна поважати конфіденційність інформації, наданої органами влади, громадянським суспільством або професійними асоціаціями, якщо про це буде зазначено (частина 4 «iv»).
98. Частини 5 і 6 описують процес підготовки звіту та висновків ГРАВО. З цих положень випливає, що при підготовці звіту та висновків ГРАВО повинна вести діалог із зацікавленою Стороною. Саме завдяки такому діалогу положення Конвенції будуть належним чином імплементовані. ГРАВО публікує свій звіт і висновки разом з будь-якими коментарями відповідної Сторони. На цьому завдання ГРАВО щодо цієї Сторони та відповідних положень завершується. Звіти та висновки ГРАВО, які будуть оприлюднені з моменту їх прийняття, не можуть бути змінені або виправлені Комітетом Сторін.
99. Частина 7 стосується ролі Комітету Сторін у процедурі моніторингу. У ньому зазначено, що Комітет Сторін може ухвалювати рекомендації із

зазначенням заходів, яких має вжити відповідна Сторона для виконання висновків ГРАВО. У разі необхідності Комітет Сторін може встановити дату подання інформації про їх виконання та запропонувати сприяння співробітництву для забезпечення належного виконання Конвенції. Цей механізм забезпечить повагу до незалежності ГРАВО у виконанні його моніторингової функції, одночасно вносячи політичний вимір у діалог між Сторонами. У разі голосування за рекомендаціями Комітету Сторін застосовуються правила, встановлені Комітетом Міністрів²⁰.

Стаття 13 - Невідкладна процедура

100. Стаття 13 передбачає спеціальну процедуру, згідно з якою ГРАВО має право вимагати від відповідної Сторони подання звіту про заходи, вжиті цією Стороною для запобігання серйозному порушенню Конвенції; цей звіт має бути поданий протягом певного строку, який встановлюється ГРАВО залежно, зокрема, від терміновості ситуації. Умовою для запиту спеціального звіту є отримання ГРАВО достовірної інформації, що вказує на ситуацію, коли проблеми вимагають негайного вирішення з метою запобігання або обмеження масштабу чи кількості серйозних порушень Конвенції. На основі отриманої інформації (від відповідної Сторони та з будь-якого іншого відповідного джерела інформації) ГРАВО може призначити одного або декількох своїх членів для проведення розслідування та термінового подання звіту до ГРАВО. У виняткових випадках таке розслідування може також включати візит до відповідної країни. Основна роль призначеного доповідача (доповідачів) повинна полягати в зборі всієї необхідної інформації та встановленні фактів, що стосуються конкретної ситуації. Правила процедури ГРАВО визначатимуть деталі функціонування цієї «процедури розслідування». Однак головна мета полягає в тому, щоб ГРАВО мала більш точне пояснення і розуміння ситуацій, коли, згідно з достовірною інформацією, дотримання Конвенції ставиться під загрозу в результаті системної проблеми, і адвокати стикаються з серйозними проблемами у здійсненні прав, закріплених у цій Конвенції. Результати розслідування передаються відповідній Стороні та, за необхідності, Комітету Сторін, Комітету міністрів та Парламентській асамблеї Ради Європи, а також оприлюднюються.

Стаття 14 - Рекомендації

101. Ця стаття передбачає можливість ГРАВО ухвалювати, за необхідності, рекомендації щодо виконання цієї Конвенції. Рекомендації мають спільне значення для всіх Сторін і стосуються статей або тем, включених до цієї Конвенції. Вони не стосуються конкретної країни. Хоча

²⁰ Резолюція CM/Res(2021)3 про міждержавні комітети та підпорядковані органи, їхні повноваження та методи роботи.

ці рекомендації не є юридично обов'язковими, вони слугують важливим орієнтиром для Сторін, сприяючи кращому розумінню різних тем Конвенції та пропонуючи чіткі вказівки, які можуть сприяти ефективному виконанню положень, що містяться в Конвенції.

Стаття 15 - Відносини з іншими органами

102. Стаття 15 окреслює обов'язки та функції Комітету міністрів щодо Конвенції. Комітет міністрів стежить за прогресом і діяльністю, пов'язаною з виконанням Конвенції, і, зокрема, за загальними звітами про діяльність, підбиваючи підсумки моніторингових раундів і висновків, які можуть свідчити про необхідність цільових заходів, таких як практичні інструменти, або, в найбільш серйозних випадках, подальшої нормотворчої діяльності, в тому числі про необхідність додаткових протоколів або перегляду Конвенції. Комітет міністрів також відіграє певну роль у процедурі внесення поправок до Конвенції (див. статтю 22). Комітет міністрів може прийняти рішення про делегування цієї функції підпорядкованому йому комітету експертів у рамках Ради Європи. Наразі таким комітетом може бути Європейський комітет з правового співробітництва (CDCJ), який здійснює нагляд за різними конвенціями, пов'язаними з верховенством права у сфері публічного та приватного права. Парламентська Асамблея також повинна бути поінформована про виконання Конвенції шляхом передачі загальних звітів про діяльність.

Розділ IV - Зв'язок з іншими міжнародними документами

Стаття 16 - Зв'язок з іншими міжнародними документами

103. Стаття 16 стосується відносин між Конвенцією та іншими міжнародними інструментами. Відповідно до загальних принципів міжнародного права, включаючи Віденську конвенцію про право міжнародних договорів 1969 року, стаття 16 спрямована на забезпечення гармонійного співіснування Конвенції з іншими договорами - багатосторонніми чи двосторонніми - або інструментами, що стосуються питань, які також охоплюються Конвенцією. Це стосується, зокрема, Європейської конвенції з прав людини та протоколів до неї.

104. Конвенція покликана посилити захист професії адвоката та права адвокатів вільно здійснювати свою професійну діяльність. З цієї причини частина 1 спрямована на забезпечення того, щоб Конвенція не завдавала шкоди зобов'язанням, що випливають з інших міжнародних документів, учасниками яких є або стануть Сторони цієї Конвенції, і які містять положення з питань, що регулюються Конвенцією.

105. У частині 2 позитивно зазначено, що Сторони можуть укласти двосторонні або багатосторонні угоди - або будь-який інший правовий документ - з питань, що регулюються цією Конвенцією. Однак

формулювання чітко вказує на те, що Сторонам не дозволяється укласти будь-які угоди, які відступають від положень цієї Конвенції.

Розділ V - Прикінцеві положення

106. За деякими винятками, положення цього розділу в основному ґрунтуються на Типових прикінцевих положеннях до конвенцій, додаткових протоколів та протоколів про внесення змін до конвенцій, укладених в рамках Ради Європи, які Комітет міністрів ухвалив на 1291-му засіданні депутатів у липні 2017 року. Статті 17-23 або використовують стандартну мову типових положень, або ґрунтуються на багаторічній договірній практиці Ради Європи.

Стаття 17 - Підписання та набуття чинності

107. У частині 1 зазначено, що Конвенція відкрита для підписання державами-членами Ради Європи, державами, що не є членами Ради Європи, які брали участь у її розробці, та Європейським Союзом.

108. У частині 2 зазначено, що Конвенція підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

109. Частина 3 встановлює кількість ратифікацій, прийняття або затвердження, необхідних для набуття Конвенцією чинності, на рівні восьми. Ця цифра відображає переконання, що для успішного запуску механізму Конвенції для вирішення проблем, з якими стикаються адвокати, і для захисту професії необхідна значна група держав. Однак це число не настільки велике, щоб надмірно затримувати набуття Конвенцією чинності. Відповідно до договірної практики Організації, з восьми початкових держав щонайменше шість повинні бути членами Ради Європи.

110. Частина 4 вказує, що для будь-якої держави, зазначеної в частині 1, або Європейського Союзу, який згодом висловить свою згоду на її обов'язковість, Конвенція набуває чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати її офіційної ратифікації, прийняття або схвалення.

Стаття 18 - Приєднання до Конвенції

111. Коли держава, яка не є членом Ради Європи і не брала участі в розробці Конвенції, висловлює зацікавленість у приєднанні до Конвенції, Комітет міністрів може після консультацій зі Сторонами та отримання їхньої одностайної згоди запросити зазначену державу приєднатися до Конвенції. Для прийняття такого рішення необхідна більшість, передбачена статтею 20.d Статуту Ради Європи, та одностайне

голосування Сторін цієї Конвенції, які мають право засідати в Комітеті міністрів.

112. Будь-яка Сторона, яка не є членом Ради Європи, бере участь у фінансуванні діяльності ГРАВО та Комітету Сторін відповідно до умов, встановлених Комітетом Міністрів. Комітет міністрів ухвалив 6 квітня 2022 року Резолюцію CM/Res(2022)6 щодо фінансових механізмів участі Європейського Союзу та держав, які не є членами Ради Європи, у механізмах реалізації конвенцій Ради Європи, яка застосовуватиметься до цієї Конвенції з метою покриття витрат, які спричинить для Організації приєднання Європейського Союзу або держави, яка не є членом Ради Європи, зокрема щодо механізму реалізації.

Стаття 19 - Територіальна сфера застосування

113. Частина 1 визначає території, на які поширюється дія Конвенції. Тут слід зазначити, що виключення Сторонами частини своєї території з-під дії Конвенції без поважних причин (таких як існування різних правових систем, що застосовуються у питаннях, які регулюються Конвенцією) було б несумісним з ціллю та метою Конвенції.
114. Частина 2 стосується поширення застосування Конвенції на території, за міжнародні відносини яких Сторони несуть відповідальність або від імені яких вони уповноважені брати зобов'язання.

Стаття 20 - Заяви

115. Частина 1 дозволяє Сторонам під час підписання або здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження або приєднання вказати професійні звання, які підпадають під сферу застосування Конвенції для цілей пункту «а» статті 3. Це дозволяє вказати звання адвокатів, які визначені в національному законодавстві та підпадають під сферу дії Конвенції. Ця заява не може бути використана для того, щоб підірвати мету Конвенції та захист, який вона надає, наприклад, шляхом прийняття дуже обмеженої сфери застосування.
116. Частина 2 передбачає, що Сторони повинні вказати органи, установи або осіб, на які вони бажають поширити визначення «органи державної влади». Поняття «органи державної влади» може включати законодавчі та судові органи, які здійснюють інші види діяльності, ніж ті, що охоплені пунктом «е» статті 3, а також фізичних або юридичних осіб, які виконують державні функції або працюють з державними коштами (наприклад, спеціалізовані законодавчо встановлені установи та органи, правоохоронні органи, регуляторні комісії, державні підприємства).

Стаття 21 - Застереження

117. У частині 1 зазначено, що будь-яка держава або Європейський Союз можуть під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження чи приєднання проголосити в заяві на ім'я Генерального секретаря Ради Європи, що вони залишають за собою право не застосовувати або застосовувати лише в окремих випадках або за певних умов положення, викладені в статті 6, стосовно осіб, на яких поширюється дія пункту «б» частини 3 статті 2 цієї Конвенції. Вона встановлює, що жодні інші застереження не можуть бути зроблені щодо положень цієї Конвенції.
118. Частина 2 передбачає, що будь-яка Сторона може повністю або частково зняти застереження шляхом подання заяви на ім'я Генерального секретаря Ради Європи. Ця заява набирає чинності з дати її отримання Генеральним секретарем.

Стаття 22 - Поправки до Конвенції

119. Поправки до положень Конвенції можуть бути запропоновані Сторонами. Вони повинні бути повідомлені Генеральному секретарю Ради Європи та всім державам-членам Ради Європи, державам, що не є членами Ради Європи, які брали участь у її розробці, будь-якій державі, що підписала Конвенцію, будь-якій Стороні, Європейському Союзу та будь-якій державі, якій було запропоновано приєднатися до Конвенції. Комітет Сторін подає Комітету Міністрів свій висновок щодо запропонованої поправки.
120. Наступним кроком Комітет міністрів розглядає та ухвалює поправку. Він може вирішити залучити свій експертний комітет для обґрунтування свого рішення, яким наразі є CDCJ. Крім того, перед прийняттям рішення щодо поправки Комітет міністрів повинен проконсультуватися і отримати одностайну згоду всіх Сторін Конвенції. Така вимога визнає, що всі Сторони Конвенції повинні мати можливість брати участь у процесі прийняття рішень щодо поправок і перебувати в рівних умовах.

Стаття 23 - Денонсація

121. Відповідно до загальних принципів міжнародного права, включаючи Віденську конвенцію про право міжнародних договорів 1969 року, стаття 23 дозволяє будь-якій стороні денонсувати Конвенцію.

Стаття 24 - Повідомлення

122. У статті 24 перераховані повідомлення, які, як депозитарій Конвенції, повинен робити Генеральний секретар Ради Європи, а також визначені одержувачі цих повідомлень.

*Переклад цієї Конвенції з англійської мови на українську мову здійснено Національною асоціацією адвокатів України.

Лише англійський та французький тексти Конвенції є автентичними. Цей переклад не є офіційним текстом Конвенції.